

MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU

DIONISIE ROMANO
200 de ani de la naștere

BIBLIOTECA MOUSAIOS
BUZĂU 2007

DIONISIE ROMANO
200 de ani de la naștere

BIBLIOTECA MOUSAIOS

7

BUZĂU, 2007

COLEGIUL DE REDACȚIE:

prof. dr. Doina Ciobanu

prof. dr. Eugen-Marius Constantinescu

Foto: *Cristi Gorgan*

Culegere și tehnoredactare computerizată: *Daniela Bucur*

Toată corespondența referitoare la lucrarea
Dionisie Romano, 200 de ani de la naștere

va fi trimisă pe adresa:

Muzeul Județean Buzău,

Bd. Nicolae Bălcescu nr. 50

120360 Buzău

All the correspondence regarding at the
Dionisie Romano, 200 year of his birth

will be send at the address:

County Museum of Buzau

Av. Nicolae Balcescu, no. 50

120360 Buzau

Autorilor le revine responsabilitatea pentru conținutul lucrărilor publicate, precum și pentru formele grafice folosite, prescurtări, indicații bibliografice, transliterări etc.

Redacția: MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU,

Bd. N. Bălcescu nr. 50, 120360 Buzău.

Telefon: 0238-710561. Tel/fax: 0238-710638

e-mail: muzeubz@net4u.ro

Imprimat la Tipografia Alpha MDN S.A

Buzău Str. Colonel Buzoianu nr.94

Tel :0238/721303,Fax :0238/721304

E-mail: alpha@buzau.ro

www.alphamd.n.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU (Buzău)
Dionisie Romano : 200 de ani de la naștere / Muzeul județean
Buzău. - Buzău : Alpha MDN, 2007
ISBN 978-973-7871-80-0

281.95 Dionisie Romano

929 Dionisie Romano

MUZEUL JUDEȚEAN BUZĂU

DIONISIE ROMANO
200 de ani de la naștere

BIBLIOTECA MOUSAIOS

7

Editura **ALPHA MDN**
BUZĂU, 2007

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE BUZOIANĂ - 1973 (I)

MOUSAIOS, II	- 1978
MOUSAIOS, III	- 1981
MOUSAIOS, IV/1-2	- 1994
MOUSAIOS, V	- 1999
MOUSAIOS, VI	- 2001
MOUSAIOS, VII	- 2001
MOUSAIOS, VIII	- 2003
MOUSAIOS, IX	- 2004
MOUSAIOS, X	- 2005
MOUSAIOS, XI	- 2006

ALTE PUBLICAȚII ÎN BIBLIOTECA MOUSAIOS:

- ♣ **Eugen-Marius Constantinescu, MEMORIA PĂMÂNTULUI DINTRE CARPAȚI ȘI DUNĂRE** - 1999
- ♣ *****, BUZĂU. MICĂ ENCICLOPEDIÉ ISTORICĂ** - 2000
- ♣ **Valeriu Sârbu, Vasile Dupoi, PIETROASELE-GRUIU DĂRII. INCINTA DACICĂ FORTIFICATĂ (I). MONOGRAFIE ARHEOLOGICĂ** - 2001
- ♣ **Doina Ciobanu, EXPLOATAREA SĂRII ÎN PERIOADA MARILOR MIGRAȚII (SEC. I – XIII e.n.) ÎN SPAȚIUL CARPATO-DUNĂREAN** - 2002
- ♣ **Dan Gh. Teodor, SPAȚIUL CARPATO-DUNĂREANO-PONTIC ÎN MILENIUL MARILOR MIGRAȚII** - 2003
- ♣ **IN MEMORIAM - ION NESTOR** - 2005
- ♣ **Valeriu Sârbu, Vasile Dupoi, Sebastian Matei, PIETROASELE - GRUIU DĂRII. INCINTA DACICĂ FORTIFICATĂ (II). MONOGRAFIE ARHEOLOGICĂ** - 2005

CUPRINS

preot dr. Laurențiu STREZA <i>Mesaj adresat participanților la momentul aniversar: 200 de ani de la nașterea vrednicului de pomenire fiu al mărginimii Sibiului și episcop al Buzăului Dionisie Romano</i>	7
Teodor Dumitru BANCIU <i>Dionisie Romano (1806 – 1873)</i>	9
prof. dr. Doina CIOBANU <i>Dionisie Romano, personalitate marcantă a culturii românești</i>	11
preot dr. Mihai MILEA <i>Dionisie Romano – un episcop al jertfelniciei și al curajului, un ierarh cărturar al iubirii de neam și de credință</i>	19
arhim. Paisie FANTAZIU <i>Episcopul Dionisie Romano și legăturile sale cu ierarhii moldoveni și munteni</i>	25
prof. drd. Nicolae MORARU <i>Episcopul Dionisie Romano și ctitoriile sale ecleziastice</i>	41
prof. Relu STOICA <i>Dionisie Romano, ctitor de școală românească și autor de manuale</i>	47
Constanța TĂNASE, dr. Constantin I. STAN <i>Dionisie Romano ctitor al învățământului buzoian</i>	53
preot conf. univ. dr. Ionel ENE <i>Dionisie Romano și contextul socio-politic al păstoriei sale</i>	67
Dionisie Romano <i>Vrei să fii înțelept?</i>	85

MESAJ
ADRESAT PARTICIPANȚILOR LA MOMENTUL
ANIVERSAR: 200 DE ANI DE LA NAȘTEREA
VREDNICULUI DE POMENIRE FIU AL MĂRGINIMII
SIBIULUI ȘI EPISCOP AL BUZĂULUI DIONISIE ROMANO

preot dr. Laurențiu STREZA

Mărginimea Sibiului, amplasată nu doar teritorial, ci și cultural-spiritual în inima Transilvaniei, a constituit, pe parcursul secolelor, o vatră unde au odrăslit și s-au format ilustre personalități care au dat strălucire locului de baștină sau au dus renumele acestui loc până departe, în celelalte provincii românești: Muntenia și Moldova. Săliștea, așezarea românească din acest binecuvântat spațiu transilvan, și-a dobândit chiar mai mult decât celelalte sate românești un binemeritat prestigiu. Are înscrise în calendarul muceniciei și sfințeniei creștine nume de mărturisitori locali pentru Ortodoxie, nume de luptători și apărători ai ființei neamului, ilustre personalități din cele mai diverse domenii ale învățământului, culturii, științei și artei și nu în ultimul rând, al Teologiei. Între aceste nume este și cel al episcopului buzoian de pioasă memorie Dionisie Romano, originar din Săliște, de la a cărui naștere tocmai s-au împlinit două secole.

Este lucru vrednic de toată lauda și semn de înaltă responsabilitate civică faptul de a fi organizat, în proaspăt declarata urbe a Săliștei, cinstirea memoriei acestui ales ierarh și om de cultură, prin slujba de pomenire, sesiune de comunicări, fixarea unei plăci comemorative pe casa aflată pe locul celei în care s-a născut Dionisie Romano și imprimarea unui plic filatelic aniversar cu efigia acestuia.

Mitropolia Ardealului și eu personal, în calitate de întâistătător al acesteia, în ton cu hotărârea luată de sălișteni, am rezervat în publicațiile noastre eparhiale: „Telegraful Român” și „Revista Teologică” loc pentru studii și alte materiale dedicate episcopului Dionisie Romano și momentului aniversar, care a debutat în 30 iunie, dar care se va prelungi și în luna august, în cadrul zilelor Săliștei.

Găsim pe deplin justificată această inițiativă locală, a Dumneavoastră, a oficialităților locale, a slujitorilor Bisericii și a tuturor binecredincioșilor creștini sălișteni de a ni-l readuce în memorie pe cel care s-a dovedit mult iubitor de Biserică, neam și credință – episcopul și primul sibian membru al Academiei Române, Dionisie Romano, format în vestita școală românească de la Sfântul Sava, din București, zidit duhovnicește în marea Lavră a Neamțului din Moldova, ctitor, împreună cu alte personalități buzoiene, a două renumite publicații din părțile Buzăului: „Vestitorul bisericesc” și „Echo bisericesc”, autor de manuale școlare pentru învățământul primar ca și al unor cărți de învățătură creștinească și românească.

De mare interes pentru noi, cei de la Sibiu, sunt legăturile pe care ierarhul sărbătorit le-a avut cu mitropolitul Andrei Șaguna. Așa cum se știe, împreună acești doi mari bărbați au trăit zilele fierbinți ale revoluției din 1848.

Binecuvântând memoria transilvăneanului și fiului plaiurilor sibiene – episcopul Dionisie Romano, vă adresăm și Dumneavoastră, tuturor celor prezenți la momentul comemorativ, arhierasca noastră binecuvântare și urarea de rodnice împliniri în viața comunității locale și a familiilor Dumneavoastră.

DIONISIE ROMANO 1806 – 1873

Teodor Dumitru BANCIU

Dionisie Romano s-a născut în anul 1806 într-o familie din Săliște sub numele Dumitru. Era al doilea copil al tinerilor soți Maria și Dumitru Roman.

Tatăl lui nu a trăit mult și în câțiva ani cei doi copii au rămas numai în grija mamei, Maria. În durerea ei cea mare, văduva s-a hotărât să-și închine Domnului restul vieții. Toate aceste planuri erau în zadar, deoarece primul ei copil, Stanca, se căsătorii, iar mama ei se gândea la retragerea din lume și anume la călugărie.

În anul 1820, Maria și fiul ei Dumitru, care avea 14 ani, au plecat în Moldova, s-a hotărât să intre în mănăstirea Agapia și să-și dea copilul în ascultarea unui călugăr cucernic de la „vreo mănăstire din apropiere”.

Pe vremea aceea la mănăstirea Neamțului era un stareț iscusit cu numele Ilarie, care iubea foarte mult învățătura și pe cei ce i se dedicau ei.

În anul 1823, când bătrânul Ilarie decedase, în locul lui veni starețul Dometian și îl unse pe Dumitru într-un călugăr, dându-i numele Dionisie.

Călugărul Dionisie auzind că la București s-a redeschis școala lui Gheorghe Lazăr, la Sf. Sava și fiind frământat de un dor nepotolit de a învăța în această școală, a încercat să-l înduplece pe starețul Dometian, apoi pe mitropolitul de la Iași, dar a fost în zadar. Aflând că unul dintre călugării de la mănăstirea Neamțu' este trimis cu afaceri la București, plecă cu el dar fără știrea celorlalți.

Neputând trece în altă eparhie fără cartea canonică pe care fiecare călugăr trebuia să o aibă, avea nevoie de protector care din fericire a fost găsit și anume episcopul de Huși, Sofronie Miclescu.

În scurt timp deveni ucenic la o tipografie deschisă de niște boieri.

În anul 1828, școala Sf. Sava s-a închis din cauza ocupației rusești a Principatelor, iar Dionisie a fost nevoit să se refugieze la episcopul de Argeș, Ilarion, care avea o impresionantă bibliotecă de scrieri franțuzești și grecești.

În anul 1832, școala Sf. Sava se redeschide, iar Dionisie era foarte nerăbdător să reînceapă învățătura. Pe parcursul anilor, Dionisie acumulasese deja din biblioteci tot ce putea fi învățat în școli, deci nu mai putea să fie elev. Datorită înțelepciunii sale și cunoștințelor pe care le dobândise Dionisie a fost numit primul „profesor național” la școlile din Buzău.

În anul 1838 au scos o „foaie săptămânală” religioasă sub numele de „Vestitorul bisericesc”.

Cele mai multe din publicații sunt preluate din alte limbi străine, mai ales din franceză.

În anul 1848 participa la revoluție, împreună cu Bălcescu.

Dionisie Romano a sprijinit alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, iar acesta l-a numit, în anul 1860, episcop de Huși, iar pe viață în 1865, la Buzău.

DIONISIE ROMANO, PERSONALITATE MARCANTĂ A CULTURII ROMÂNEȘTI

prof. dr. Doina CIOBANU

În anul 2006 s-au împlinit 200 de ani de la nașterea cărturarului ardelean Dionisie Romano, născut la Săliștea Sibiului, devenit episcop de Buzău și membru de onoare al Academiei Române.

Pentru sărbătorirea evenimentului au fost organizate mai multe manifestări:

- în zilele de 13 – 14 iunie, sub egida Episcopiei Buzăului, s-a desfășurat la Biblioteca Județeană „Vasile Voiculescu” o sesiune de comunicări prezidată de episcopul Buzăului Epifanie Norocel și de directorul bibliotecii, Sorin Burlacu;

Aspect de la manifestarea din 13-14 iunie 2006,
Biblioteca Județeană „Vasile Voiculescu” Buzău

Aspect de la manifestarea din 13-14 iunie 2006,
Biblioteca Județeană „Vasile Voiculescu” Buzău

- pe 28 iulie, Muzeul Județean a deschis sesiunea de comunicări științifice *Milenii Tezaurizate. Creație și Spiritualitate* printr-un colocviu dedicat lui Dionisie Romano. Au participat invitați de onoare precum: academicianul Dan Berindei, primarul orașului Săliște, Teodor Dumitru Banciu, reprezentanți ai Episcopiei și invitați de la muzeele din țară;

Aspect de la sesiunea de comunicări din 28-29 iulie 2006,
Muzeul Județean Buzău

Aspect de la sesiunea de comunicări din 28-29 iulie 2006,
Muzeul Județean Buzău

- în zilele de 2 – 3 septembrie au avut loc manifestările organizate la Săliștea Sibiului, dedicate omagierii personalității lui Dionisie Romano. Manifestarea a fost prezidată de primarul comunei, Teodor Dumitru Banciu; au participat personalități ale culturii românești în frunte cu academicianul Mircea Păcurariu și oameni politici.

Aspect de la manifestările din 2 – 3 septembrie 2006,
Săliștea Sibiului

Bustul lui *Dionisie Romano*
din Săliștea Sibiului, Aleea Academicienilor

Scurtă cronologie a vieții și activității lui Dionisie Romano:

- 1806, iulie 29 – vede lumina zilei în familia Romano din Săliștea Sibiului, Dumitru (Dionisie), al doilea copil al familiei;
- 1820 – este dus de mama sa la mănăstirea Neamț;
- 1823 – este tuns în monahism sub numele de Dionisie;
- 1826-1828 – este lucrător la tipografie în București;
- 1831-1832 – urmează cursul normal de pregătire a învățătorilor de la Școala „Sfântul Sava” din București;
- 1832, februarie 1 – este numit profesor la Școala Românească din Buzău;
- 1832, martie 12 – Eforia Școalelor îl numește profesor la Școala națională din Buzău (astăzi Școala nr. 5 „Episcopul Dionisie Romano”);
- 1832-1843 – este învățător național la Buzău;
- 1839-1842 – conduce tipografia Episcopiei Buzăului;
- 1833-1835 – a predat la „școala de grămătică”;

1839-1840 – editorul și principalul autor al revistei „Vestitorul Bisericesc”;

1842, martie 1-1848 – este directorul Seminarului Teologic din București;

1848 – este participant la revoluție;

1848-1849 – este arestat, apoi exilat în Transilvania și își găsește refugiu la Andrei Șaguna, mitropolitul Transilvaniei;

1849-1851 – se refugiază la Mănăstirea Băbeni (Rm. Sărat, astăzi județul Buzău);

1851, septembrie 29-1854 – este numit stareț îngrijitor la mănăstirea Sadova, județul Dolj;

1854, februarie 16 – este arestat și exilat în Moldova pentru atitudinea antirusească din timpul Războiului Crimeei;

1855, mai 14-1856, iulie 10 – este numit stareț „pe viață” la Mănăstirea Neamț, începe un strict program de reforme care îi atrag nemulțumirea călugărilor și caimacanul Teodor Balș l-a scos din stăreție;

1856-1859 – rămâne în Moldova, lucrând ca învățător particular la diferite familii, timp în care sprijină unirea și-l cunoaște pe Alexandru Ioan Cuza;

1859, iunie 19-1864, martie 10 – a fost locțiitor de episcop la Buzău, cu grad de arhimandrit, hirotonit cu apelativul Troianopolos;

1864, noiembrie 17-1865, mai 11 – este locțiitor de Episcop la Huși;

1865, mai 31-1873, ianuarie 18 – este Episcop titular la Buzău;

1867 – contribuie la înființarea Societății Academice Române, face donație de carte pentru Biblioteca Academiei;

1868, august 23 – este propus membru de onoare al Academiei Române;

1873, ianuarie 18 – este răpus de astmă, la Buzău.

Dionisie Romano a fost o personalitate complexă, cu o cultură enciclopedică, care a deschis capitole noi ale creației și culturii laice și religioase în secolul al XIX-lea. După enumerarea momentelor principale ale vieții sale putem concluziona:

Dionisie Romano a fost:

- fondator de școală românească;
- fondator de biblioteci;
- sprijinitor al tiparului;
- editor;

- publicist;
- gazetar;
- predicator;
- adept al unui cler luminat;
- autor de rugăciuni și manuale școlare;
- patriot, progresist și revoluționar;
- gospodar;
- filantrop.

Dar tot ce a făcut se datorează omului Romano, total dăruit pentru binele social, convins fiind că „fericirea obștească degajă pe cea personală”. Pentru realizarea acesteia a acționat folosind cea mai durabilă forță – *cultura*.

Dorința de învățatură l-a dominat din copilărie, autodidact tenace și-a căpătat o cultură enciclopedică pe care a îmbogățit-o continuu. Avea o convingere că „oricât ar cheltui cineva pentru instrucțiune, aceasta este cheltuiala cea mai productivă și bine făcută”, școala fiind „o întreprindere menită a întinde luminile instrucției între români”. Întrucât mijloacele instrucțiunii lipseau – manuale, publicații, biblioteci – s-a implicat din toate punctele de vedere, ctitorind școli, biserici, înființând biblioteci, editând publicații, devenind autor de manuale și publicist „n-am lăsat condeiul din mână niciodată, nici în aresturi și în exiluri și aceasta a fost unica mea consolație”. Rodul acestei activități s-a concretizat în peste 40 de volume, toate fiind „fructul timpului de arest și exil”.

În același timp, plin de generozitate, i-a sprijinit pe cei ce acționau în domeniul școlar, oferind burse și căutând cele mai bune școli pentru elevii seminariilor și făcând donații pentru autorii de manuale (spre exemplu, ajutorul acordat lui Anton Pann). Este printre primii pedagogi care înțelegeau că o societate în progres are nevoie de femei și mame instruite. În mânăstirile Cotești, Rătești și Sf. Gheorghe a înființat „școli model pentru fete sau școli de educație pentru sexul femeiesc”.

Și-a îndreptat atenția nu numai asupra minții ci și sufletului, este autor de rugăciuni: *rugăciunea școlarului, rugăciunea unui fiu pentru tatăl și mama sa, rugăciunea pentru protector sau binefăcător, rugăciunea unui soț pentru soția sa, rugăciunea unei soții pentru bărbatul ei și rugăciunea tatălui sau a mamei pentru fii lor*. Enumerarea

acestora este cea mai bună dovadă a convingerii sale că moralitatea și echilibrul familiei stau la baza unei societăți profesioniste.

S-a îngrijit de om în complexitatea sa, acordând atenție și sănătății trupului, înființând bolnițe pe lângă sfintele lăcașe pe care le-a condus.

Trăind într-o epocă de modernizare a României, perioada marilor revoluții, s-a implicat în toate evenimentele, participând activ, având păreri și principii progresiste pe care le-a susținut cu tărie, fapt ce i-a atras condamnări la închisoare și excomunicări peste care a trecut cu perseverență, mobilizându-și energia spre alte domenii, scrieri, activitate didactică și editorială, transformând astfel cu hărnicie fiecare clipă în lucru eficient.

A reușit toate acestea pentru că fusese dăruit de Dumnezeu cu har, „avea o sabie în gură” după cum spuneau contemporanii, „avea o dispoziție naturală de a fi predicator”, captând atenția adunării prin dăruirea cu care vorbea dar și prin chipul său frumos. A știut a împăca pe călugăr cu cetățeanul, biserica cu societatea. „A fost un neastâmpărat” - cum îl numește Melchisedec, „deschizător de drumuri plin de neastâmpăr care a făcut singur ceea ce nu era făcut: școli, programe analitice, manuale, biblioteci”, a editat periodice, a ctitorit biserici, a contribuit la reformarea învățământului și a bisericii și a fost totodată printre cei dintâi mari esești ai noștri. „N-a avut cultură sistematică – scria Melchisedec, ci s-a format mai mult singur prin talent, prin iubirea pentru știință, și prin neconținută îndeletnicire cu studiul. Cultura lui era enciclopedică, a lucrat mult pe tărâmul literar, a iubit școala și a dus-o cu sine pretutindeni. Limba română în scrierile lui Dionisie este simplă, ușoară, înțeleasă, moderată în novări, formată după limba cărților bisericești și, de aceea, populară”.

BIBLIOGRAFIE:

1. I. Ionașcu, *Materialul Documentar privind Istoria Seminarului din Buzău, 1836-1936*, București, p. 194 – 195.
2. *Monitorul Oficial al Țării Românești*, nr. 72 din 22 iunie 1859, decretul 232 din 19 iunie 1859.
3. ep. Melchisedec, *Bibliografia Sfântului Dionisie Romano. Episcop de Buzău*, Tipografia Ac. Române, București, 1882, p. 24, 29, 38, 58-59.
4. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 337.
5. Onisifor Ghibu, *Ziaristica bisericească la români*, Sibiu, 1910, p. 221.
6. pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano și Academia Română*, în „G.B.”, anul XV, nr. 8-9/1956, p. 483 - 488.
7. pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano (la 150 de ani de la nașterea sa)* în „B.O.R.”, anul LXXV, 3-4, 1957, p. 341-343.
8. pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano și problema monahismului*, în „G.B.”, anul XIV, 1959, nr. 10-11, p. 672 - 680.
9. pr. Gabriel Cocora, *Însemnări*, în revista „Mitropolia Olteniei”, anul XI, nr. 3-4, 1959, p. 64.
10. pr. Gabriel Cocora, *O sută de ani de la moartea lui Dionisie Romano*, în „B.O.R.” X/1973, p. 148.
11. Stanciu Stoian, *Pedagogia română și contemporană*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976, p. 69-72.
12. pr. Gabriel Cocora, *Șirul Episcopilor Buzăului în „Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților”*, București, 1983, p. 48.
13. dr. Antonie Plămădeală, *Nume și fapte în istoria culturii românești sec. XVII-XIX la Buzău*, București, 1983, p. 60, 64.
14. dr. Antonie Plămădeală, *Nume și fapte în istoria culturii românești sec. XVII-XIX la Buzău*, București, 1983, p. 86.
15. pr. Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului*, 1986, p. 174.
16. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Chișinău, Ed. Științifică, 1993, p. 391.
17. prof. dr. Doina Ciobanu, *Dionisie Romano. Întemeietor de școală românească și pedagog*, în „Colocviul Național de Istorie și Istoria Artei”, București, 1996, p. 48 - 53.
18. Epifanie Episcopul Buzăului și Vrancei, *Episcopul Dionisie Romano, promotor al culturii și al emancipării Neamului*, Ed. Episcopiei Buzăului și Vrancei, Buzău, 2006.

**DIONISIE ROMANO –
UN EPISCOP AL JERTFELNICIEI ȘI AL CURAJULUI,
UN IERARH CĂRTURAR AL IUBIRII DE NEAM
ȘI DE CREDINȚĂ**

preot prof. dr. Mihail MILEA

Buzăul¹ este o străveche cetate hărăzită de Dumnezeu cu mulți oameni mari la suflet, ale căror nume s-a înscris pentru veșnicie în calendarul de cuget și simțire al spiritualității românești².

Unele dintre aceste personalități³ s-au născut și au trăit până la sfârșitul vieții lor pe meleagurile buzoiene ocrotite de Sfântul mucenic Sava, care a fost martirizat în apele Buzăului⁴, însă alții au venit din alte ținuturi geografice ale țării noastre și s-au integrat atât de bine în spiritualitatea și cultura buzoiană, încât îi considerăm pe bună dreptate buzoieni și ne mândrim sufletește cu ei, pentru că ne aparțin în totalitate.

O astfel de personalitate venită la noi din altă parte, tocmai din Transilvania, din zona Sibiului, a fost episcopul ortodox *Dionisie Romano*⁵, de veșnică pomenire, care, la vârsta de numai 26 de ani a fost numit, pe 12 martie 1832, „profesor național”, cu mandatul clar de a întemeia prima școală românească la Buzău. Pe locul unde a fost prima

¹ Gheorghe Petcu, *Municipiul Buzău - Monografie*, Editura Alpha, Buzău, 2002, pg. 166.

² dr. Antonie Plămădeală, *Dascălii de cuget și simțire Românească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1981, pg. 357, 460.

³ Valeriu Nicolescu, *Oameni de ieri – Oameni de azi: Buzău – Râmnicu Sărat*, Editura Alpha Mdn, Buzău, 1999.

⁴ preot prof. Mihail Milea, *Viața și acatistul Sfântului Sava de la Buzău*, Editura Sf. Sava, Buzău, 2000, Ediția a II-a.

⁵ Epifanie, Episcopul Buzăului și Vrancei, *Episcopul Dionisie Romano, promotor al culturii și al emancipării Neamului*, Editura Episcopiei Buzăului și Vrancei, 2006.

DIONISIE ROMANO, 200 de ani de la naștere, Buzău, 2007, p. 19 – 24.

clădire a acestei școli se află astăzi Școala nr. 5⁶, care poartă cu cinste numele acestui mare episcop român.

O observație facem. Paradoxal, deși noi suntem un popor cu o vechime de aproape 2000 de ani, ne-am născut români și creștini în același timp, totuși, de-a lungul istoriei noastre bimilenare am fost influențați foarte mult de alte popoare și culturi. Din secolul VI și până-n secolul XVIII, cultura slavă și-a pus puternic amprenta asupra culturii și literaturii noastre românești și bisericești⁷.

A fost nevoie de un mare Ierarh bisericesc, în persoana lui Antim Ivireanul⁸, care, paradoxal, nu era român de origine (de baștină fiind din Iveria, Georgia de astăzi) și care ne-a spus răspicat nouă românilor: „fraților, dacă sunteți români, scrieți în grafia latină și nu în cea slavonă!”

Cuvântul său arhieresc a avut o mare influență asupra cancelariilor domnești, asupra Bisericii și poporului și, treptat, în toate cărțile scrierea cu caractere slavone a fost înlocuită, cum era și firesc, cu grafia latină.

În secolul XIX, a fost nevoie de un *Dionisie Romano* ca să înființeze la noi în Buzău și în toată Eparhia Buzăului și Vrancei școli în limba română, această limbă sacră, care este „Cina cea de Taină a Carpaților noștri românești”.

Venirea fanarioților în țara noastră a adus și școala grecească, spiritul elen, care ne-a marcat multă vreme. La Buzău, aveam școli grecești și una evreiască.

Identitatea națională ține în primul rând și de limba vorbită și scrisă, dar și de credința pe care o mărturisim din adâncul sufletului.

Dionisie Romano este mare pentru că mare a fost dragostea lui față de limba română. Cuvintele Sfântului Apostol Pavel, apostolul popoarelor, au răsunat puternic în sufletul lui: „mai bine cinci cuvinte pe înțeles decât o mie fără de înțeles” (adică, mai bine cinci cuvinte românești decât o mie de cuvinte grecești sau slavone, pe care poporul român nu le înțelegea).

⁶ Este situată pe strada Bistriței nr. 5.

⁷ Pandele Olteanu, *Slava Veche și Slavona Românească*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, pg. 15-35.

⁸ preot Găină Dumitru, *Antim Ivireanul, apărător al independenței B.O.R.*, G.B., nr. 9-10, sept.-oct. 1970, pg. 946-958; profesor Elian Alexander, *Antim Ivireanul ca luptător împotriva presiunii otomane*, G.B. nr. 11-12, nov.-dec. 1968, pg. 1165-1170.

O școală nu se reduce doar la o clădire, după cum o Biserică nu se reduce doar la o clădire în sine.

O școală are nevoie de cadre didactice, de elevi dar și de manuale, de cărți. De toate aceste lucruri a ținut cont marele Dionisie.

A format mai multe generații de dascăli, de profesori, cărora le-a insuflat profesionalismul, competența. Cu elevii a fost sever dar și înțelegător cu aceia care doreau să învețe și să-și lărgească universul cunoașterii.

A întocmit și tipărit multe manuale, cărți de cultură universală⁹.

A zidit școli din temelie; a umblat după materiale de construcții, a bătut la toate ușile puterii locale și ale guvernului.

Învățămintul pe care l-a propus și susținut Dionisie era în spiritul enciclopedic; un elev să știe toate, să fie la curent cu toate.

Ortodoxia este în sine o deschidere universală, cosmică. Trebuie să știm cât mai multe, despre noi, despre cer, despre pământ, despre tot ce ne înconjoară în această lume în care trăim.

Ca să faci ceva ai nevoie de multe, pe care nu le găsești undeva grămadă; trebuie să alergi mereu ca să le dobândești.

Viața lui Dionisie Romano a fost o neîncetată alergare, o căutare, o cercetare, o jertfelnicie.

De la Săliștea Sibiului a plecat călăuzit de vrednica lui mamă la mănăstirea Neamț, unde s-a călugărit. Aici, la mănăstirea Neamț, aude că la București s-a înființat o școală românească, lasă totul și pleacă să studieze. Nu a renunțat la călugărie; și-a păstrat toată viața voturile monahale. Urmează cursurile Școlii Sfântul Sava din București, unde, ca o albină, culege nectarul culturii și al spiritualității.

Se stabilește pentru o vreme la Buzău, dar, în urma Revoluției de la 1848, pe care o sprijinise sufletește, este nevoit să plece în Transilvania, la prietenul său Andrei Șaguna, viitor mitropolit al Ardealului.

Vine din nou în zona Buzăului, la mănăstirea Băbeni, unde se dedică traducerilor, scrierilor și editării unei reviste al cărei supliment se va numi *Biserica religioasă morală*.

De la Buzău pleacă în Oltenia, în 1850, la mănăstirea Sadova, unde și aici aprinde flacăra școlii românești.

Vin rușii, în 1853, și este nevoit să plece în Moldova, iar pe timpul lui Cuza ajunge din nou la Buzău.

⁹ Lista cu cărți aflată în Biblioteca Academiei Române.

Dionisie Romano s-a perindat prin toată Țara Românească și peste tot a fost o torță vie, a transmis lumină.

Noaptele le-a făcut lumină prin studiu și rugăciune.

A fost un ierarh al jertfei de sine pentru alții, nu și-a construit ceva propriu pentru el; a lăsat în urma lui școli, biserici, biblioteci, cărți și ucenici.

Dionisie Romano a fost un mare iubitor de țară, de neam, de popor.

Iubirea de patrie nu este politică¹⁰. Iubirea de patrie înseamnă iubirea de credință strămoșească, de cultura înaintașilor, de așezămintele zidite de ei cu atâta jertfă. Patria înseamnă acest pământ, care este sacru prin sanctuarele zidite pe el, prin sângele vărsat pentru apărarea țării, a limbii, a credinței.

Patria este limba pe care o vorbim. Astăzi avem mare nevoie de iubirea de patrie pentru a nu pieri ca neam.

Odată cu integrarea noastră în Uniunea Europeană, este posibil un mare pericol, acela de a ne pierde credința, limba.

În Uniunea Europeană trebuie¹¹ să intrăm cu credința și cu limba, să ducem tezaurul de credință și spiritualitate în toate structurile europene.

Dionisie Romano a fost o persoană foarte energică, plină de curaj. A riscat mult în viață. A avut multe greutăți, obstacole. A avut mulți prieteni, dar și mulți dușmani; prieteni din toate domeniile dar și dușmani din toate mediile, chiar și din interiorul bisericii. Pentru prieteni s-a rugat și pe dușmani i-a binecuvântat.

Nu i-a fost frică de nimeni și de nimic, nu l-au interesat funcția și scaunul. El a avut o misiune sfântă: slujirea lui Hristos și slujirea cuvântului românesc.

Dionisie Romano a fost mai mult decât un ierarh, mai mult decât un profesor, mai mult decât un cetățean al României, a fost un miracol divin, a fost un om providențial, pe care Dumnezeu ni l-a dăruit nouă buzoienilor.

A fost o lumină, a reprezentat o stare de spirit, a fost gata mereu de sacrificiu de sine.

A fost un rugător pentru Biserică și pentru țară.

¹⁰ Alexandru Ioan, *Iubirea de patrie*, Eseuri, Editura Dacia, Cluj-Napoca 1978, pg. 9.

¹¹ Ică Ioan, I. JR. și Morani Germano, *Gândirea socială a Bisericii*, Fundamente – documente – analize – perspective, „Deisis”, Sibiu, 2002, pg. 17-55.

El este un rugător neîncetat pentru neamul românesc. Deși a murit, el se roagă și astăzi pentru țara noastră România. Ca dovadă, avem lespedea de pe mormântul lui de lângă Catedrala Episcopală Voievodală de la Buzău, pe care stă scris: „Doamne, nu pedepsi România, pentru păcatele fiilor ei”. Orice pelerin, care trece pe lângă mormântul acestui mare ierarh se roagă cu aceste cuvinte nemuritoare: „Doamne, nu pedepsi România, pentru păcatele noastre și ale mele”.

CE A ÎNSEMNAT PENTRU MINE DIONISIE ROMANO

În primul rând, pentru mine *Dionisie Romano* este un model viu, autentic, din care mă inspir mereu, pe care mă reazăm în momentele grele ale vieții mele.

- mă consolez în suferințele lui;
- mă aprind de energia lui spirituală;
- îmi dă răbdare prin câte a trecut el ca elev, ca profesor, ca monah, ca stareț, ca episcop.

Biserica, astăzi, are mare nevoie de ierarhi jertfelnici, curajoși, de preoți devotați, de profesori animați de dragostea de țară și de cultura românească, de credincioși aprinși de credință și de fapte bune.

Dionisie Romano a lucrat mereu cu poporul drept credincios și pentru românii de pretutindeni. *Dionisie Romano* este o minune a lui Dumnezeu la Buzău. Și voi cei de astăzi la acest popas aniversar, 200 de ani de la nașterea marelui *Dionisie*, sunteți o minune și fiți binecuvântați, să fiți sănătoși și la 300 de ani să fim împreună aici și în Ceruri cu *Dionisie Romano*.

În semn de prețuire față de *Dionisie Romano*, cu binecuvântarea Prea Sfințitului Episcop Epifanie Norocel, episcopul Buzăului și al Vrancei, și prin parteneriat cu Biblioteca Județeană Buzău „Vasile Voiculescu”, patronată de Consiliul Județean, Fundația „Sfântul Sava de la Buzău” din Buzău, care are sediul oferit de Primăria Buzău, a amenajat în urmă cu cincisprezece ani o bibliotecă de carte religioasă cu numele

de „Dionisie Romano”, care îi cheamă pe toți românii la Sfânta lumină, la cuminecare din potirul limbii române, la dragoste de neam și de țară.

Închei cu un citat biblic de mare actualitate, rostit de Sfântul Apostol Pavel în Epistola către Evrei: „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, priviți cum și-au încheiat viața și le urmați exemplul”.

Veșnica pomenire lui Dionisie Romano și binecuvântare și felicitări celor care s-au ocupat de această aniversare.

La mulți ani cu sănătate!

BIBLIOGRAFIE CONSULTATĂ

1. Alexandru Ioan, *Iubirea de patrie*, Eseuri, Editura Dacia, Cluj-Napoca 1978, pg. 9.
2. Elian Alexandru, *Antim Ivireanul ca luptător împotriva presiunii otomane*, G.B. nr. 11-12, nov-dec 1968, pg. 1165-1170.
3. Epifanie, Episcopul Buzăului și Vrancei, *Episcopul Dionisie Romano, promotor al culturii și al emancipării Neamului*, Editura Episcopiei Buzăului și Vrancei, 2006.
4. Găină Dumitru, *Antim Ivireanul, apărător al independenței B.O.R.*, G.B. nr. 9-10, sept-oct 1970, pg. 946-958.
5. Ică Ioan I. JR. și Morani Germano, *Gândirea socială a Bisericii, „Fundamente – documente – analize – perspective”*, Deisis, Sibiu 2002, pg. 17-55.
6. Olteanu Pandele, *Slava veche și Slava Românească*, București 1981, Editura Institutului Biblic și de misiune al B.O.R., pg. 357, 460.
7. Nicolescu Valeriu, *Oameni de ieri – Oameni de azi: Buzău – Râmnicu Sărat*, Editura Alpha MDN din Buzău, 1999.
8. pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Transilvănenii în viața și cultura bisericească a zonei de la întorsura Carpaților*, în „Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților”, Buzău 1983, vol. II, pg. 309.
9. Petcu Gheorghe, *Municipiul Buzău – Monografie*, Editura Alpha, Buzău, 2002, pg. 166.
10. dr. Antonie Plămădeală, *Dascăli de cuget și simțire Românească*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1981.
11. dr. Antonie Plămădeală, *Episcopi ai Buzăului în cultura Română*, în „Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților”, Buzău 1983, pg. 86, idem pg. 101-128.

EPISCOPUL DIONISIE ROMANO ȘI LEGĂTURILE SALE CU IERARHII MOLDOVENI ȘI MUNTENI

arhim. Paisie FANTAZIU

Despre vasta și complicata biografie a episcopului Dionisie Romano s-a scris încă din veacul în care a trăi, al XIX-lea, apoi în cel următor, și s-a scris și în ultimii ani, adică în acest prim deceniu al secolului al XXI-lea. Dar nu s-a scris destul. Iar astăzi marele intelectual care a fost Dionisie Romano este oarecum amenințat a fi înghițit de uitare. Că nerăbdătorul timp, care aduce și uitarea, poate fi oprit, o dovedește chiar comemorarea de astăzi.

Viața episcopului Dionisie Romano a fost ca o cometă. A „ars”, și a „ars” în multe feluri. Numai că astăzi, memoria lui este incompletă, atât din punct de vedere al culturii, cât și a ceea ce a fost el pentru ortodoxia românească. Ca să fim ideal de obiectivi, trebuie să recunoaștem că însăși Biserica noastră nu l-a valorificat îndeajuns pe episcopul Dionisie Romano, așa cum ar fi meritat, dar, cel puțin până astăzi, nici instituțiile de cultură.

Episcopul Dionisie Romano a adunat în sine, de-a lungul vieții, iubire de Dumnezeu, de neam și de patrie, dragoste de carte, de cultură și de școală, corectitudine, disciplină în tot ceea ce făcea, cultivarea adevărului, respect pentru bunurile Bisericii și pentru avutul public, altruism, perseverență, râvnă și multe alte virtuți. Desigur, nici el n-a fost lipsit de etichete, de acele „etichete” de care, orice ai face, nu scapi toată viața. Dar până și sub acest aspect, se impune o corectură esențială: „etichetelor” cu pricina nu li se poate atribui decât semnificația unor diversiuni, calomnia nelipsind pentru erudiția sa, pentru scrierile sale,

pentru împlinirile sale. Episcopul Dionisie a fost incomod multora prin bogata lui competență și prin cultura lui care îl distanța și îl plasa deasupra multor contemporani doritori de mărire, dar cu dorințele invers proporționale în raport cu valoarea lor. A suferi mult în viață și chiar prietenia unor oameni de seamă nu l-a putut ajuta. Invidia, se știe, este lipsită de scrupule și găsește întotdeauna căile de reușită. Față de toate acestea, episcopul Dionisie Romano nu s-a apărat prea mult, considerându-și calomniatorii nevrednici de polemica sa cu ei, chiar dacă adesea denigrarea a creat un oarecare vid uman în jurul său și i-a întreținut, în suflet, aproape toată viața, un sentiment de frustrare.

Ierarhul Buzăului comemorat astăzi s-a remarcat printr-o superbă aplecare asupra valorilor omenești, cu o profunzime și o înțelegere care-și avea originea tocmai în obârșia sa neaoș românească din istorica și bogata în spiritualitate Săliște a Sibiului. Din acest motiv, și scrierile sale – ca și cuvântările și predicile sale – au avut în ele, din belșug, duhul acela inefabil, românesc, cu atât mai impresionant cu cât Dionisie venea dintr-un Ardeal străvechi românesc, dar oropsit și supus segregării de seculara și funesta „Unio trium nationum”, de la 1437, care a urmărit perpetuarea robirii și eclipsării românilor transilvăneni, dacă s-ar fi putut, până la dizolvarea lor ca națiune.

Călugăr fiind, Dionisie Romano vedea monahul înzestrat și cu o cultură bogată, dobândită în școală, în cât mai multă școală; vedea de asemenea, monahul dotat cu calități aproape ostășești, curajos și drept. Pentru el, călugăria nu a însemnat niciodată abdicarea de la ceea ce era el ca intelectual și niciodată nu a abandonat cultura, cititul și scrisul. Nu vedea nici o contradicție între cultură și credință, între literatură și monarhism, între știință și Teologie, între școală și Biserică.

Episcopul Dionisie Romano avea asupra Creștinismului o viziune foarte vie, foarte proaspătă; spunea, între altele, că Iisus a venit între oameni nu numai ca să întemeieze o nouă Religie, ci și ca să-i trezească din amorțeala de moarte a păcatului, să-i scoată din prejudecăți pierzătoare de suflet, din certitudini facile, dar atât de nocive. Iisus a venit între pământeni ca să le deschidă ochii, să le aducă aminte cine sunt, adică făpturi ale lui Dumnezeu, după chipul și asemănarea Lui.

Ierarhului ardelean, călugărit în Moldova și ajuns arhipăstor în Muntenia, nu-i plăceau fanatismul fundamentalist, habotnicia strâmtă, golită de sens și de inimă, nu-i plăceau limbajul standardizat, contabil,

platitudinea eclesiastică, stereotipă, iar cuvântările și predicile sale, ca și multe dintre scrierile și prelucrările sale, erau, în bună măsură, nonconformiste, originale, strălucitoare prin abordări și prin felul în care ieșeau din tiparele sufocante ale duhului vremii.

Strălucirea lui, de care am amintit mai sus, venea din lăuntru său. Când vorbea, când predica, gesticula amplu. El nu doar *spunea*, ci *el era ceea ce spunea*. Portretele sale, câte s-au păstrat, vădesc că episcopul Dionisie Romano avea o strălucire în ochi, o căutare, o viață, o curiozitate și o participare cum rar s-au întâlnit la alți confrăți ai săi de cin. Avea un puternic magnetism personal, intervențiile sale, fie în ședințele Sfântului Sinod, fie la Academie, fie cu alte prilejuri, erau, pe cât de fine, pe atât de tranșante, dar foarte adesea și spectaculoase. Nu s-ar fi aștepta nimeni de la un călugăr – și chiar de la un arhiereu – la intervenții de o asemenea forță. Făcea tuturor și peste tot o impresie extraordinară. Avea un fel de neliniște, un murmur interior, o efervescentă puțin comună a vorbirii și a privirii. Îl interesa tot, de la Teologie până la tehnică, era un spirit erudit, neastâmpărat, iute, foarte viu, foarte cercetător, foarte dinamic. A fost toată viața un luptător, câștigând totdeauna bătăliile inițial pierdute, fără a se răfui însă cu inamicii săi.

Sigur că, în vremea lui, unii îl priveau pe Dionisie Romano ca pe un caz, ca pe o ciudățenie. Citindu-i biografia, putem avea uneori sentimentul că felul acesta al lui de a fi, neconformist, original, curajos, uneori chiar lumesc, îi nedumereau pe unii, îi intriga și îi revolta pe alții, dar cred că-l admirau nu numai simpatizanții și prietenii, ci și adversarii, chiar dacă aceștia îl socoteau a fi cam neconvențional pentru un călugăr și, apoi, arhiereu.

Se cunoaște că episcopul Dionisie Romano s-a născut la 1806 și a fost botezat cu numele Dumitru. Era ardelean din Săliștea Sibiului și, de asemenea, „era nepotul duhovnicului Dorotei din Mănăstirea Neamț, care l-a adus, de copil mic, aici, în mănăstire”¹². Dionisie avea, totodată, un unchi și în Mănăstirea Neamț, ieromonahul Ierotei, despre care vom aminti mai târziu.

Venind ca frate în Mănăstirea Neamț, la 14 ani, adolescentul Dumitru Roman va merge și pe la Mănăstirea Secu care atunci era unită

¹² Nota arhiereului Narcis Crețulescu, în „Însemnările sale”, Biblioteca Academiei Române, fondul „Narcis Crețulescu”, mss. rom., 5694, f. 115-117.

cu Neamțu, iar între călugării secani îl va cunoaște și pe cel care, mai târziu, va fi episcop al Hușilor (1826-1851), apoi mitropolit al Moldovei (1851-1861): Sofronie Miclescu († 1861), surghiunit de către Cuza la Mânăstirea Slatina, unde se retrăsese și murise, mai înainte, și mitropolitul Veniamin Costachi. Mitropolitul Sofronie era dintr-o familie de mari boieri moldoveni, atestată documentar încă din secolul al XVII-lea. El este primul ierarh pe care-l va cunoaște Dionisie Romano când acest arhieru era încă simplu ieromonah la Mânăstirea Secu. Îl va întâlni din nou peste niște ani, la Huși, unde Sofronie Miclescu va fi episcop. Ajuns mitropolit al Moldovei, Sofronie a fost un sincer unionist, sprijinindu-l pe A. I. Cuza spre a fi ales domn. Politica antibisericească pe care Cuza a inaugurat-o încă din 1859-1860, când sunt desființate primele mânăstiri și schituri, mai ales pământene, neînchinat la Locurile Sfinte din Răsăritul Ortodox, l-a făcut pe mitropolitul Sofronie să protesteze vehement.

Nereușind să-l tempereze pe domnitor, mitropolitul Sofronie l-a înștiințat pe împăratul Alexandru II al Rusiei, socotit ocrotitorul Ortodoxiei, în legătură cu măsurile potrivnice Bisericii luate de principele Cuza și chiar s-a pregătit să treacă în Basarabia, „sub scutul pravoslavnicului împărat al Rusiei”. Domnitorul însă l-a suspendat din funcție și, surghiunindu-l la Mânăstirea Slatina, l-a silit să demisioneze. Sofronie Miclescu a murit peste câteva luni, răspuns de „necurmatele tiranii” săvârșite asupra lui.

Venit la Neamț, în 1820, Dionisie Romano a fost primit aici ca frate de către starețul mânăstirii, arhimandritul Ilarie, moldovean, ucenic al marelui stareț nemțean care a fost Sfântul Cuvios Paisie Velicicovski. În 1823, urmașul arhimandritului Ilarie, starețul Dometian, transilvănean din ținutul Brașovului, l-a călugărit pe fratele Dumitru Roman, la vârsta de numai 17 ani, dându-i numele Dionisie monahul.

Dornic de carte și de afirmare, tânărul monah Dionisie a vrut, în 1825, să meargă la București, să învețe la școala lui Gheorghe Lazăr, de curând redeschisă. A aflat că mitropolitul Veniamin a selectat pentru școala lui Lazăr cinci tineri, așa încât monahul Dionisie s-a prezentat și el la Veniamin ca fiind al șaselea. Necunoscându-l, mitropolitul nu l-a acceptat, cu atât mai mult cu cât Dionisie nu avea binecuvântare și recomandare scrisă de la starețul său, Dometian. A încercat să obțină trimitere de la episcopul Sofronie Miclescu al Hușilor. Acesta și-a

amintit de adolescentul care venea cu ani în urmă și pe la Mănăstirea Secu, dar fiind episcop nou ales la Huși și neavând mijloace financiare pentru a-l întreține în școală și, în plus, necunoscându-l tocmai bine, l-a refuzat. Aceste două eșecuri nu l-au descurajat pe Dionisie Romano, care nu s-a resemnat în fața lor. Ca să se așeze undeva aproape de București și deci de școala lui Lazăr, a plecat, în 1826, din Mănăstirea Neamț, împreună cu monahul Teodul, care era potcapier de meserie, ca ajutor al acestuia, venind la Mănăstirea Cernica, unde a fost primit provizoriu de starețul acestei mănăstiri, arhimandritul Calinic Popescu, cel care avea să fie Sfântul Ierarh Calinic Cernicanul, episcopul Râmnicului.

Nu stă mult în Cernica și merge la București pentru a fi primit, cu binecuvântarea mitropolitului Țării Românești, Grigorie Miculescu, cunoscut sub numele de Grigorie Dascălul, la școala lui Gheorghe Lazăr, care devenise marea țintă a vieții lui. Neavând însă carte canonică de plecare din Mănăstirea Neamț și din eparhia Iașilor, este îndrumat de mitropolitul Grigorie să se întoarcă la Neamț. Tânărul monah rămâne în București, angajându-se ca tipograf și ca zețar, învățând aceste meserii cu care va fi în contact, apoi, toată viața lui.

Astfel, a putut ajunge la școala lui Lazăr de la mănăstirea „Sfântul Sava”, care va funcționa până în 1828, când, cu prilejul războiului ruso-turc din 1828-1829, spațiul acestei școli va deveni spital pentru soldații ruși și va rămâne închisă ani la rând.

Tot în 1828, mitropolitul Grigorie este scos din scaun de către ruși, iar țarul Nicolae I îl surghiunește din ianuarie 1829 până la 1 august 1833, când revine în fruntea Mitropoliei, până la moartea sa, la 22 iunie 1834. Din 1829 și până în 1833 va fi locțiitor de mitropolit, în perioada surghiunului lui Grigorie, episcopul Neofit al Râmnicului. După moartea lui Grigorie Dascălul, se va forma o „ocârmuire” care va conduce Mitropolia Țării Românești din 1834 până în 1840, alcătuită din episcopii Neofit al Râmnicului, Chesarie al Buzăului și Ilarion al Argeșului.

Fiind la tipografia amintită mai sus, în București, monahul Dionisie a fost cunoscut de episcopul Argeșului, Ilarion. Deși născut din tată grec și mamă bulgăroaică, putem spune că episcopul Ilarion se românizase. Se născuse la București, învățase carte la școala de pe lângă biserica „Domnița Bălașa”, apoi, sprijinit de mitropolitul Dionisie Filitti care l-a călugărit și hirotonit, a ajuns arhimandrit și stareț la Mănăstirile Dealu și

Sf. Ioan cel Mare. Episcopul Ilarion s-a impus prin preocupările sale cărturărești, e drept că mai mult laice decât bisericești, fiind un bun cunoscător al limbilor franceză, germană și greacă. A fost unul dintre sfetnicii lui Tudor Vladimirescu și, se pare, chiar secretarul lui. Se crede, de asemenea, că una dintre proclamațiile lui Tudor către Țară a fost scrisă de către episcopul Ilarion. În sfârșit, se cunoaște că la 8 mai 1821, când Tudor a fost proclamat domnitor la Mănăstirea Cotroceni, în fața pandurilor săi și a poporului adunat acolo, investitura îndătinată ca domn i-a făcut-o episcopul Ilarion. După asasinarea lui Tudor Vladimirescu, vlădica Ilarion s-a autoexilat la Brașov, unde va rămâne până în 1827, când revine în Țară, așezându-se la București. Va fi iar episcop al Argeșului în anii 1828-1845. Episcopul Ilarion a stat mai mult în București, la Mănăstirea Antim, unde avea o bibliotecă mare, mai ales cu cărți grecești și franțuzești. Acum și aici îl va cunoaște monahul Dionisie pe vlădica Ilarion. S-a atașat de el și i-a plăcut vlădicăi pentru setea sa de școală, de învățatură. Ca să poată citi cărțile străine ale vlădicăi Ilarion, Dionisie a învățat, ajutat și de protectorul său, greaca și franceza. Cei patru ani petrecuți în biblioteca episcopului argeșean (1828-1832) i-au fost lui Dionisie ca o trecere printr-o universitate. Se vede că era dotat și cu o bună memorie, cu ușurință în deprinderea limbilor străine, cu inteligență și cu putere de muncă. Un mediocru ar fi plecat de la episcopul Ilarion tot mediocru. Dionisie a plecat îmbogățit, învățat, dar și hirotonit ierodiacon de către acesta.

În toamna anului 1831 sfatul domnesc al Țării Românești ia hotărârea de a se înființa în orașele mai mari, „câte o școală națională”, care să înlocuiască școlile grecești devenite insuportabile. Trebuiau însă profesori. Eforia Școalelor organizează, în grabă, un curs intensiv de trei luni, în care timp se preda metoda Lancaster, ce urma să fie folosită apoi de viitorii profesori. Primii elevi ai acestui curs au fost patru, între ei și ierodiaconul Dionisie. Acest curs a fost ținut la școala națională de la Sfântul Sava, deschisă din nou, de la care ierodiaconul Dionisie va primi, la 1 februarie 1832, o adeverință de absolvire ce îi va îngădui Eforiei Școalelor să-l numească profesor la „Școala națională” din Buzău, unde va funcționa din 1832 până în 1841, fiind aici și ucenic, vreme de nouă ani, al episcopului Chesarie al Buzăului, care l-a valorificat nu numai ca „profesor național”, ci și ca predicator la Catedrala Episcopală din Buzău, după ce aceasta a fost resfințită în urma unor reparații capitale.

Cu prilejul resfințirii, având binecuvântarea episcopului Chesarie, ierodiaconul Dionisie Romano a rostit o predică frumoasă, măiestrit alcătuită, despre care biograful său de mai târziu, episcopul Melchisedec Ștefănescu al Romanului, scrie că „acest cuvânt al lui Dionisie este cel mai frumos dintre toate cuvintele lui și arată în el o predispoziție naturală spre a fi predicator”. Într-adevăr, predica ierodiaconului Dionisie, atunci în vârstă de 32 de ani, avea în ea amănunte despre ctitorii catedralei, virtuțile și înfăptuirile episcopului Chesarie, care a înființat la Buzău „școala națională”, a reînființat tipografia eparhială și ctitorise seminarul teologic de aici, a cărui clădire era aproape isprăvită.

Dionisie Romano era fericit să se numească „profesor național” și chiar îi plăcea acest titlu mai mult decât frumos. Șansa lui Dionisie Romano a fost bunăvoința de care s-a bucurat din partea marelui episcop Chesarie. Vlădica Chesarie, care a păstorit la Buzău în anii 1825 - 1846, ca urmaș al episcopului Gherasim Rătescu și predecesor al episcopului Filotei, era bucureștean prin naștere. Și Chesarie fusese, în adolescență, ucenic de arhieriei, anume episcopul Iosif al Argeșului, care i-a remarcat alesele însușiri intelectuale și morale, călugărindu-l și hirotonindu-l ierodiacon, precum și al mitropolitului Grigorie Dascălul, căruia i-a fost econom la Mitropolie și de care a fost recomandat a fi episcop la Buzău.

Întâlnirea lui Dionisie Romano cu episcopul Chesarie a fost providențială. Spirit profund și „ochi de vultur”, Chesarie simțise duhul de căutare din lăuntru ucenicului său, neliniștea acestuia, râvna de a face un real apostolat duhovnicesc și didactic la Buzău.

I le-a simțit cu instinctul căutătorului, pentru că și episcopul Chesarie căuta mijloace și oameni de încredere prin care să lucreze la împlinirile mari pe care și le propusese încă din ziua înscăunării la Buzău. Chesarie era, deci, el însuși un căutător, dar mai potolit, cu un temperament mai cerebroton, în comparație cu cel sangvinic al ucenicului. Chesarie i-a deslușit drumul lui Dionisie de-acum înainte. Episcopul Chesarie avea această vocație, a „maestrului”, dar între „bătrân” și ucenic era și o legătură sufletească. Dionisie Romano s-a simțit în acei ani ai primei sale șederi la Buzău, întotdeauna, vegheat părintește de episcopul Chesarie care se interesa tot timpul de *ceea ce era și ceea ce făcea* ucenicul său duhovnicesc.

Chesarie a fost mereu lângă discipolul său pe care l-a numit și director al tipografiei de la Episcopie. În 1839, în primul an de apariție la

Buzău, cu binecuvântarea episcopului Chesarie, a publicației *Vestitorul Bisericesc*, la București se finalizează lucrările ample de reparare a Catedralei Mitropolitane, actuala Catedrală Patriarhală. În același an, ea a fost resfințită, predica dedicată acestui prilej rostind-o episcopul Ilarion al Argeșului, iar Dionisie Romano a publicat-o în *Vestitorul Bisericesc* al cărui redactor era. Tot la Buzău, în 1839, Dionisie a retipărit, împreună cu unchiul său din Mănăstirea Neamț, ieromonahul Ierotei, ajuns director al Seminarului Teologic din București, *Kiriadodromionul* sau *Cuvintele* lui Nechifor Theotoki, cuprinzând tâlcuiri la Evangheliile duminicilor de peste an. Apoi, în 1840, tipărește un *Liturghier* pentru preoții din eparhia Buzăului. Despre Dionisie Romano, cel din această primă ședere la Buzău, episcopul Melchisedec spune, în elogiul pe care i-l face vladicăi la Academia Română: „Prin neconținutele lui ocupațiuni cu literatura, el și-a îmbogățit cunoștințele la care l-au ajutat zelul și frumoasele sale talente naturale, cu deosebire memoria sa cea largă. Temperamentul lui vesel și glumeț îl făcea iubit cu deosebire în societatea lumescă. Protipendada Buzăului se întrecea a-l avea cu ea la adunări, pe care Dionisie le încânta cu înfățișarea sa plăcută, cu ideile sale literare, cu sentințele sale spirituale”.

La București, încă din 1836, se înființase un seminar teologic care a funcționat întâi în chiliile de la Mănăstirea Antim, puse la dispoziție de către episcopul Ilarion, întrucât atunci Antimul era metoc al Episcopiei Argeșului. În 1840, episcopul Neofit al Râmnicului a fost ales mitropolit la București. De la început, el a constatat că seminarul bucureștean nu prea mergea bine. A schimbat pe director, numindu-l pe ieromonahul Ierotei, unchiul lui Dionisie, dar Ierotei s-a dovedit a nu fi prea învățat. De aceea, mitropolitul Neofit s-a gândit să aducă în acest post important un om învățat și, sfătuit de episcopul Ilarion, l-a adus pe ierodiaconul Dionisie Romano, până atunci „profesor național” la Buzău. Seminarul s-a mutat de la Antim la Mănăstirea Radu-Vodă și Dionisie începe aici, în 1843, o nouă carieră.

În această calitate, de director al Seminarului Teologic din București, Dionisie Romano va vizita, afară de înaltele școli teologice de la Kiev și Chișinău, și Seminarul Teologic de la Mănăstirea Socola din Iași, unde-l va cunoaște pe viitorul și foarte eruditul episcop al Dunării de Jos și apoi al Romanului, Melchisedec Ștefănescu, pe drept cuvânt, cel mai învățat ierarh român din veacul al XIX-lea. Revenit la București

din aceste călătorii făcute cu scop didactic, mitropolitul Neofit l-a hirotonit pe Dionisie Romano ieromonah, apoi i-a acordat, pe rând, rangurile de protosinghel și arhimandrit. Căderea Revoluției de la 1848, căreia Dionisie Romano i-a fost adept înflăcărat, ca și depunerea din scaun a mitropolitului Neofit, l-au făcut pe arhimandritul Dionisie să se refugieze la Sibiu, sub ocrotirea episcopului – viitor mitropolit al Transilvaniei – Andrei Șaguna, dar, în 1849, revenind la București, ca însoțitor până aici al lui Andrei Șaguna, în drumul ocolit al acestuia spre Viena, n-a mai fost primit în seminarul bucureștean de către arhiereul Nifon al Sevastei, viitor mitropolit al Ungro-Vlahiei și mitropolit primat al României, cu care, mai târziu, ca episcop de Buzău, Dionisie Romano va colabora bine.

Încă de la începutul secolului al XIX-lea decăderea credinței în Țările Române deveniseră o evidență dureroasă. Patimile care puseseră stăpânire pe români îi subjugau intereselor străine. Moldova, Țara Românească și Transilvania deveniseră locul unde se oploșise toată scursura Fanarului și a Europei occidentale, care se instala tot mai stăpână la noi, prin puterea banului. Apoi, venirea imigranților evrei din Galiția, mari comercianți de alcool și patroni de case de toleranță, a înrăutățit și mai mult starea morală a românilor, mai ales în Moldova.

Este drept că această stare de decădere era și mai puternică în celelalte state creștine din Apusul și Centrul Europei, atât în cele catolice, cât mai ales în cele protestante. În Țările Române s-a ajuns atunci la această stare pentru că revoluționarii de la 1848, care studiaseră în liceele și universitățile din Franța și Germania, se formaseră în spiritul eretic apusean, în cultul falselor lumini, al luminilor mincinoase propovăduite de modernismul masonic, în convingerea că păcatul în sine nu are valoare – și de aici, imoralitatea grosolană și repulsia față de ceea ce respira duh de sfințenie și cinstea Biserica, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, având ca model pe Însuși Hristos.

Arhimandritul Dionisie Romano n-a împărtășit duhul anticreștin, antiortodox și anticlerical care acaparase pe cei mai mulți revoluționari pașoptiști, dar „eticheta” i-a rămas până astăzi, cum i-a rămas și vlădicăi Ilarion „eticheta” de „voltairian”.

Pentru că și locul de la Seminarul din București era, de altfel, ocupat, arhimandritul Dionisie se îndreaptă din nou spre Buzău, unde, din 1846, era locțiitor de episcop arhimandritul Filotei Pârșoi, ardelean și

el, dar din părțile Brașovului, călugărit, ca și Dionisie, la Mănăstirea Neamț. Arhimandritul Filotei l-a primit pe Dionisie, care s-a așezat la Mănăstirea Băbeni din fostul județ Râmnicu Sărat, în 1849, unde va sta până în 1851. Între timp, în 1850, Filotei este ales episcop al Buzăului, păstorind până în 1859.

„Epoca de la Băbeni” a fost pentru Dionisie Romano un răgaz de meditație și de reculegere, dar și de publicare a unor noi cărți. Tot aici a început să editeze un fel de revistă ce apărea lunar, intitulată *Biblioteca religioasă-morală*, apărută în mai multe numere, în care a publicat diferite traduceri și prelucrări. La Băbeni fiind, Dionisie Romano a mai editat o foaie lunară, cu numele *Echo ecclesiastic*, care a apărut doi ani la rând, în 1850 și 1851.

Publică și o carte de rugăciuni, în 1850, pe care a tipărit-o la București, cu binecuvântarea arhiereului Nifon de Sevastia, la acea dată încă locțiitor de mitropolit al Ungro-Vlahiei. Așadar, același Nifon care, în 1849, nu-l primise înapoi ca profesor la Seminarul din București, acum îi binecuvânta cartea de rugăciuni. Arhimandritul Dionisie Romano dorea, de fapt, și el să-și refacă punțile spre București și Buzău. „Carantina” de la Băbeni nu-i pria unui temperament ca al său. În toamna lui 1850, Nifon este ales mitropolit al Țării Românești și, la ceremonia solemnă de întronizare, cine i-a rostit cuvântarea omagială, elogioasă, dar smerită, din partea întregului cler al Mitropoliei? Nimeni altul decât arhimandritul Dionisie Romano. Și tot în acel an, la Buzău, cum s-a arătat mai înainte, a fost ales episcop Filotei, care, în chip firesc, și-a dorit și el o cuvântare frumoasă, cu prilejul întronizării sale. S-a adresat arhimandritului Dionisie Romano ca să-i compună discursul pe care Filotei avea să-l rostească la inaugurarea episcopatului său. Dionisie nu l-a refuzat. I-a alcătuit o cuvântare de excepție, considerată plină de sfaturi duhovnicești către păstoriții din toate stările sociale. Și Filotei a avut, într-adevăr, succes cu acest cuvânt, dar, totodată, fire cinstită, vlădica Filotei a făcut public faptul că își comandase cuvântarea, ceea ce i-a fost spre folos lui Dionisie.

Așa se face că, în 1851, la recomandarea lui Filotei și cu binecuvântarea lui Nifon, precum și cu acceptul episcopului Calinic al Râmnicului, susținut și de Barbu Știrbei, domnul Țării Românești, a cărui soție, doamna Elisabeta, îl prețuia mult pe Dionisie, acesta din

urmă este numit stareț al Mănăstirii Sadova din județul Dolj, în jurisdicția Episcopiei Râmnicului.

Arhipăstorul de la Râmnicu Vâlcea, care avea să fie Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica, trecut la Domnul în 1868, a fost, timp de doi ani, chiriarhul și părintele duhovnicesc arhimandritului Dionisie. Starețul cel nou de la Sadova, arhimandritul Dionisie Romano, l-a cunoscut bine, în acești ani, pe Sfântul Calinic. Era, precum l-a și perceput, un Sfânt în viață. Episcopul Calinic avea o forță a credinței pe care apropiații săi o simțeau aproape fizic, când erau în vecinătatea lui. Din tinerețe, călugărindu-se la Mănăstirea Cernica, un jurământ și un legământ personal îl legaseră de Hristos prin opțiunea sa către monahism. Starețul și, ulterior, episcopul Calinic, om de o superbă sinceritate, avea o credință absolută și în această credință își avea izvorul forța sa duhovnicească. Nu se poate să nu fi remarcat și arhimandritul Dionisie, în desele sale întâlniri cu Sfântul Calinic, că acesta, atunci când, de pildă, vorbea despre Iisus și atunci când se ruga, avea o forță fantastică, pe care o simțeau cei din jurul să, căci era aproape materială. Era copleșitor să-l vezi rugându-se. La Miezooptică, mai ales, rugăciunile Sfântului Calinic erau zguduitoare. Pur și simplu, vorbea cu Dumnezeu! Stând în genunchi, smerit, Sfântul Calinic scotea rugăciunile din adâncurile ființei sale într-un mod care-l răscolea și pe arhimandritul Dionisie. Acesta, impresionat și uimit, era subjugat de puterea cu care se ruga Sfântul Calinic. Iar când Vlădica le vorbea ucenicilor și subalternilor săi despre Iisus, le vorbea ca despre un prieten, căci Îl simțea pe Iisus întocmai ca pe un prieten! Iar prietenia aceasta sfântă o trăia ca pe o mare virtute creștină. Pentru Sfântul Calinic, Iisus Hristos era nu numai Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu întrupat, Mântuitorul, Împăratul Cerului și al pământului, ci era și uman, apropiat, Ființă la care oricine putea avea, prin rugăciune, prin trăire, prin fapte, acces direct, nemijlocit. Sfântul Vlădică Îl vedea pe Iisus pretutindeni, dar mai ales în locurile de chin, ori unde era foarte greu. Iisus era, deci, pentru Sfântul Calinic, o Persoană concretă, nu o abstracție sau un principiu. Sfântul Calinic spunea că Ortodoxia trebuie, - cum am spune în limbajul nostru de astăzi, - pusă în practică, trăită, experimentată, nu doar gândită și vorbită, iar Sfântul Calinic aceasta făcea: trăia Ortodoxia.

Adumbrat benefic de personalitatea, viața și faptele Vlădicăi Calinic, arhimandritul Dionisie Romano a fost un harnic lucrător și la

Mănăstirea Sadova, cu toate condițiile foarte grele de acolo. Între altele, a publicat în *Biblioteca religio-morală*, ale cărei editură și redacție le-a mutat cu sine la mănăstire, și o traducere din limba greacă a lui Ilie Benescu, intitulată *Filosofia creștină*, operă a arhiereului grec Veniamin al Sinadelor, predicatorul Patriarhiei Constantinopolului, dedicând-o mitropolitului Nifon cu care relațiile devin din ce în ce mai bune.

Războiul Crimeii, din 1853-1856, a început prin ocuparea Moldovei și Țării Românești de către armata rusă, care lupta împotriva turcilor aliați cu englezii, francezii, austriecii și italienii. Socotit a fi prea fidel puterii suzerane, adică Turciei, rușii cer arestarea, judecarea și pedepsirea lui Dionisie Romano. Avertizat de ceea ce autoritățile rusești puneau la cale împotriva lui, arhimandritul Dionisie se refugiază peste Dunăre, găsindu-și scăparea tocmai la Constantinopol. În țară însă mitropolitul Nifon l-a făcut oarecum scăpat, luându-i stăreția Mănăstirii Sadova pentru a mai închide gura ocupanților ruși, iar autoritățile muntene, când Dionisie s-a întors în țară, l-au trecut, pe la Focșani, în Moldova, ajungând la Iași. Aici, fiind mâhnit și bolnav, este primit de vechea sa cunoștință de la Mănăstirea Secu și de la Huși, mitropolitul Sofronie Miclescu care-l trimite temporar, spre refacere, la bolnița Mănăstirii Neamț.

În 1855, după cum se știe, domnul Moldovei, unionistul Grigore Alexandru Ghica, l-a numit pe Dionisie Romano stareț al Mănăstirii Neamț, împotriva vrerii celor peste 600 de călugări nemțeni și nici pe placul mitropolitului Sofronie care s-a simțit ofensat pentru că nu i s-a cerut părerea și a fost pus, brusc, în fața acestei decizii. Hotărârea domnitorului și a guvernului său i-a întăritat pe monahii de la Neamț. Sofronie a spus atunci că mai ușor l-ar face pe Dionisie episcop, decât stareț la Mănăstirea Neamț, cum consemnează episcopul Melchisedec al Romanului în biografia lui Dionisie Romano.

Au fost totuși și monahi nemțeni care l-au primit cu bunăvoință și încredere. Astfel, printre călugării din Neamț care chiar i-au vorbit în numele soborului, la întâmpinare, a fost și protosinghelul Varlaam, poet și muzician, care va trăi în ultimii ani ai vieții la Mănăstirea Ciolanu din județul Buzău. Stăreția arhimandritului Dionisie la Neamț a durat numai până în 1856. Părăsind Grigore Alexandru Ghica scaunul domnesc de la Iași. Dionisie Romano a rămas fără ocrotitor și prieten. Mitropolitul Sofronie și soborul Mănăstirii Neamț l-au demis din stăreție, astfel că

Dionisie s-a retras și a stat la Iași, vreme de trei ani (1856-1859), până la alegerea lui Cuza ca domn, în ianuarie 1859. În acești trei ani însă relațiile sale cu mitropolitul Sofronie Miclescu și cu alți ierarhi moldoveni se îmbunătățesc. Cu binecuvântarea mitropolitului, în 1858, prin tipografia Mănăstirii Neamț, Dionisie Romano publică *Manualul adevăratului religios* (religios – călugăr, n.n.), *povățuitorul sufletelor pe calea mântuirii*. Cartea, alcătuită pe baza *Regulilor monahale* ale Sfântului Vasile cel Mare și ale altor Sfinți Părinți ai Bisericii, s-a tipărit după ce a fost întâi cercetată de către însuși mitropolitul Sofronie, cu cheltuiala arhiereului Ghenadie Șendrea-Tripoleos, loțiitor de episcop la Huși, avizul pentru publicarea ei dându-și-l, potrivit poruncii mitropolitului Sofronie, învățatul arhiereu Filaret Scriban Stavropoleos, rectorul seminarului teologic de la Mănăstirea Socola și magistrul în Teologie. Cum vedem, au fost, atunci, o mulțime de precauțiuni, dar credem că însuși Dionisie le-a solicitat cu gândul de a-și reface – pentru a câta oară? – prestigiul și pentru a câștiga din nou bunăvoința maimarilor săi, de care, în chip firesc are nevoie orice preot și orice călugăr. Mai mult, această lucrare Dionisie Romano a dedicat-o mitropolitului Sofronie și, la începutul ei, publică o scrisoare elogioasă către arhipăstorul Bisericii Moldovei, lăudându-i virtuțile, blândețea, bunătatea, dar neuitând a-i aminti că se află „fără nici o ocupație”, tocmai un om ca el! *Precuvântarea* acestei cărți o dedică „Mănăstirii Neamțu-Secu și tinerilor ce învață la seminarii”, cărora le scrie cu tristețe: „Eu, fratele lor și al vostru, depărtat din a mea datorie de a lucra ceva pentru mângâierea și folosul vostru, prin intrigă, calomnie și răutate, am socotit de a scrie ceva spre zidire în trăirea voastră și a mea”.

În 1859 episcopul Filotei al Buzăului s-a îmbolnăvit grav și era nevoie să fie înlocuit. Sfătuit de prieteni comuni, unioniști, domnitorul Al. I. Cuza l-a numit pe arhimandritul Dionisie loțiitor de episcop la Buzău. Fiind numit arhimandrit, Dionisie trebuia hirotonit arhiereu, dar, deloc surprinzător, pentru că era împotriva amestecului lui Cuza și al miniștrilor săi în treburile Bisericii, mitropolitul Nifon n-a fost de acord cu sfințirea lui Dionisie ca arhiereu. Principele Cuza intenționa să modifice legea cultelor în sensul că episcopii să fie numiți de guvern, astfel că numirea lui Dionisie ca loțiitor de episcop era privită de mitropolitul Nifon ca un preludiv și o încercare. De aceea, ierarhia Bisericii își anunță rezistența față de Cuza, iar mitropolitul Nifon dădu,

cel dintâi, semnalul acestei rezistențe. Totuși, Cuza îl numi pe Dionisie loțiitor de episcop la Buzău, dar acesta rămăsese numai arhimandrit, iar treburile episcopale, hirotonii și altele le îndeplinea un bătrân arhiereu bulgar, Policarp al Patarei pe care Cuza îl adusese de la Galați la Buzău și care rămase aici până la moarte, petrecută în 1861.

Murind arhiereul Policarp, Eparhia Buzăului se văzu în situația de a nu mai putea face față multiplelor probleme bisericești (și nu numai bisericești) cu un loțiitor de episcop având rangul doar de arhimandrit. Cuza ceru din nou hirotonirea lui Dionisie ca arhiereu, dar mitropolitul Neofit refuză și acum, nu pentru că ar fi avut o ranchiună personală față de Dionisie, ci numai pentru a zădărnici orice imixtiune a puterii politice în treburile bisericești. Atunci Cuza apelă la loțiitorul de mitropolit al Moldovei, arhiereul Chesarie Răzmeriță-Sinadon, de la Iași care acceptă să hirotonească întru arhiereu pe Dionisie Romano, împreună cu alți doi arhieri vicari, adică fără eparhie, ca și el. Înștiințat, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, Ioachim, a recunoscut această hirotonie și i-a dat lui Dionisie și titlul arhieresc „Traianopoleos”. Hirotonirea ca arhiereu a lui Dionisie, deși era loțiitor de episcop la Buzău, a avut loc la Iași, la 3 februarie 1862.

Brusc însă, în 1864, arhiereul Dionisie Romano este destituit din locotenența episcopală de la Buzău chiar de protectorul său, Cuza. Ce se întâmplase? Prin 1864 începuse la noi o mișcare de îndreptare a calendarului, inițiată de guvernul lui Mihail Kogălniceanu. Biserica, prin glasul mitropolitului primat al României, Nifon, a protestat. Arhiereul Dionisie a fost de partea mitropolitului Nifon, câștigându-i iar, prin acest gest, simpatia. Poziția lui Dionisie Romano era însă justificată. El susținea că pentru îndreptarea calendarului este necesară o hotărâre comună a tuturor Bisericilor Ortodoxe, argumentând că Biserica Ortodoxă Română nu putea decide de una singură în această privință, cum avea pretenția guvernul.

Ca urmare, arhiereul Dionisie este destituit, ilegal, din postul de loțiitor de episcop al Buzăului. De mitropolitul Nifon, capul și inițiatorul protestului, Cuza n-a îndrăznit să se atingă.

Arhiereul Dionisie a pribegit aproape un an, neascunzând ce i s-a făcut. În toamna anului 1864, Cuza a apelat însă din nou la arhiereul Dionisie și l-a numit loțiitor de episcop la Huși, întrucât cel ce funcționase până atunci în acest post, Melchisedec Ștefănescu, fusese

transferat ca administrator al Episcopiei Dunării de Jos, cu sediul la Ismail, în sudul Basarabiei.

În 1865 Parlamentul României a votat, în fine, legea privind alegerea și numirea episcopilor de către guvern. Acesta a declanșat proteste în țară și din parte Patriarhiei Constantinopolului. Între alți episcopi numiți atunci, necanonic, era și Dionisie Romano. Destui dintre acești episcopi au demisionat, simțindu-se în conflict cu însăși Biserica și cu Sfintele Canoane. Aceste demisii în lanț l-au îngrijorat pe Cuza. În acel moment, episcopul Dionisie, care fusese numai 20 de zile la Huși și doar cu numele, unde de altfel, nici nu-i plăcea, i-a cerut lui Cuza să-l mute de la Huși la Buzău, ca episcop, asigurându-l că nu va demisiona. Dionisie Romano va rămâne, liniștit, la Buzău, păstorirea lui încheindu-se în 1873, prin moartea sa, la vârsta de 66 de ani.

Viața și apostolatul episcopului Dionisie Romano, statura sa bisericească și culturală, predicile sale excepționale – toate acestea și multe altele, constituite un dar de la Dumnezeu pentru Eparhia Buzăului și Vrancei, pentru Biserica Ortodoxă Română, un dar în bună măsură, cum spuneam, ignorat până acum, care se pare însă că începe să fie redescoperit și valorificat la 200 de ani de la nașterea sa și la 133 de ani de la plecarea lui în lumea celor dreپți.

EPISCOPUL DIONISIE ROMANO ȘI CTITORIILE SALE ECLESIASTICE

prof. drd. Nicolae MORARU

Episcopul Dionisie Romano reprezintă în istoria Bisericii neamului românesc unul dintre acei ierarhi „demni de toată prețuirea noastră postumă pentru tot ceea ce au făcut pentru neamul lor”¹³. Deopotrivă mare cărturar și energic cârmuitor bisericesc, acesta a reușit, într-o epocă de profunde transformări, să îmbine armonios tradiția seculară a spiritualității creștin-ortodoxe cu spiritul înnoitor al veacului al XIX-lea. Astfel, marile sale ctitorii au urmat două direcții precise: păstrarea vie a valorilor propovăduite de Biserică și emanciparea cultural-națională a neamului românesc. Pe aceste două fronturi și-a închinat întreaga sa viață, folosind, după caz, temeinicia condeiului, impactul paginii ieșite de sub plumbul tiparniței, puterea de persuasiune a cuvântării, delicatețea procesului pedagogic ori autoritatea scaunului episcopal.

În cursul vieții sale destul de zbuciumate, Dionisie Romano a ocupat mai multe funcții în administrația bisericească. A fost, rând pe rând, egumen la diverse mănăstiri atât din Moldova, cât și din Țara Românească, a fost locțiitor de episcop la Buzău și la Huși, și, în final, episcop eparhial la Buzău. Și toate acestea, în afara bogatei activități didactice ori publicistice. Cronologic, tânărul transilvănean Dumitru Romano, născut la 29 iulie 1806 în Săliștea Sibiului, așezare românească

¹³ Din cuvântul P. C. Sale, P. C. pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române, rostit în Aula Academiei cu prilejul împlinirii a 130 de ani de la moartea lui Dionisie Romano, în „Academica” Anul XIII (152), nr. 15 (iunie)/2003, p. 14.

DIONISIE ROMANO, 200 de ani de la naștere, Buzău, 2007, p. 41 – 46.

având un important aport la păstrarea Ortodoxiei intracarpatică¹⁴, a cunoscut de timpuriu viața monahală specifică Bisericii românești. După moartea tatălui său, Ionaș, mama sa, văduvă, Marina, se călugărește la mănăstirea Agapia și îl dă pe acesta, la numai 14 ani, în grija călugărilor de la mănăstirea Neamțului. Aici, de altfel, în anul 1823, a și fost tuns în monahism primind numele Dionisie, „cu ascultare la eclisiarhie și tipografie”¹⁵, adică urmând să fie de ajutor la administrarea mănăstirii și la vechea tipografie a acesteia. După o perioadă petrecută la București ca lucrător tipograf și ca auditor al lecțiilor de la Colegiul Sfântul Sava (1826-1828), a urmat un curs de pregătire a învățătorilor nou-înființatelor școli naționale (românești) din capitalele de județ. Ca urmare a absolvirii acestor cursuri, și-a dedicat următorul deceniu și jumătate activității didactice, funcționând ca profesor național la Buzău (1832-1843) și ca director al Seminarului Teologic bucureștean (1843-1848). Implicarea în evenimentele revoluționare din vara anului 1848 i-a adus exilul în Transilvania (1848-1849) și retragerea pentru mai bine de un an la mănăstirea buzoiană Băbeni (1849-1851). Din 1851 a fost reintegrat în administrația bisericească, mai întâi ca egumen la mănăstirea Sadova, din Oltenia (1851-1854), iar mai apoi ca stareț la mănăstirea Neamț (1855-1856). Tot din pricina participării la mișcarea pașoptistă, între 1856-1859 a fost nevoit să se ocupe de educația copiilor unor familii boierești

¹⁴ Săliștea Sibiului a fost un centru recunoscut al luptei împotriva uniației și pentru păstrarea Ortodoxiei în Transilvania secolului al XVIII-lea. Aici și-a încheiat periplul pe valea Mureșului, pentru ridicarea satelor românești împotriva abuzurilor unioniste ale stăpânirii habsburgice, călugărul bosniac Visarion Sarai, care a fost arestat în anul 1744, între Săliște și Sibiu. Din Săliște s-au ridicat apoi și o serie de alți luptători pentru drepturile Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal, mulți dintre ei simpli țărani, printre care: Dănilă Milea, Stan Borcea și Dumitru Șteflea, toți arestați în primăvara anului 1745 din cauza alungării preoților uniți trimiși de stăpânirea habsburgică. Alții au încercat să sensibilizeze Curtea de la Viena printr-o serie nesfârșită de memorii și petiții în favoarea românimii ardeleni. Printre cei care s-au jeluț împărătesei Maria Tereza (1740-1780) s-au numărat astfel și mulți sălișteni (țăranul Oprea Miclăuș, între 1748-1752, preotul Vasile din Săliște în 1752, preotul Oprea din Săliște, închis împreună cu cei doi fii ai săi etc.). Cf. pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, volumul al II-lea, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, pp. 376; 378; 382.

¹⁵ preot Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Editura Episcopiei Buzăului, 1986, p. 162.

moldovene. La 19 iunie 1859, după dubla alegere a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, a fost numit locțiitor de episcop la Buzău, până la 10 martie 1864, când a fost destituit din cauza protestului său împotriva proiectatei schimbări a calendarului. În această perioadă a fost înaintat și în ierarhie, de la rangul de arhimandrit fiind trecut la cel de arhiereu, în urma hirotonirii sale la Iași în data de 3 februarie 1862. A mai ocupat apoi, ca locțiitor și ca titular, scaunul episcopal al Hușilor (17 noiembrie 1864-31 mai 1865, titular din 11 mai 1865), pentru ca de la 31 mai 1865 și până la moartea sa petrecută la 18 ianuarie 1873 să dețină titulatura episcopală a scaunului eparhial al Buzăului¹⁶.

Din toată activitatea depusă de Dionisie Romano ca dascăl, publicist, tipograf, egumen sau ierarh multe sunt realizările sale. Ctitoriile în domeniul școlar ori publicistic sunt binecunoscute. Dar activitatea sa administrativă din cadrul Bisericii s-a concretizat și în câteva edificii eclesiastice, poate mai puțin vizibile. Și aceasta pentru că ele nu au fost la fel de numeroase ca ale predecesorilor săi, ca de pildă ale episcopului Chesarie al Buzăului (1825-1846), și nici nu au avut măreția acelor. Așadar, deși în perioadele nu foarte lungi cât a ocupat diverse funcții în administrația Bisericii Ortodoxe Române, Dionisie Romano s-a preocupat de buna gospodărire a mănăstirilor sau eparhiilor păstorite, totuși tulburările specifice perioadei pașoptiste și instabilitatea sa în posturile de conducere au făcut ca realizările de acest fel să fie mai puține.

În calitatea de stareț la diferite mănăstiri, Dionisie Romano s-a preocupat de buna chivernisire a acestora, dar în mod cu totul deosebit a încercat să facă din acestea instituții ale educației naționale. „Dacă primim de la societate cele de trebuință trupești – spunea în 1855, noul stareț al mănăstirii Neamț – să ne silim cu râvnă și cu luare aminte, a-i da spre răsplătire cele duhovnicești, învățătura cuvântului, pilda vieții, povățuirile mântuitoare”¹⁷. Și acesta a fost permanent interesul lui Dionisie Romano: de a integra mănăstirile și activitatea călugărilor în folosul societății. Astfel, la Sadova, unde găsește mănăstirea „în cea mai desăvârșită ruinare, casele toate învelite cu trestie și stuf și o biserică

¹⁶ *Ibidem*, pp. 162-163; pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, Ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 278-279.

¹⁷ preot Gabriel Cocora, *op. cit.*, p. 170.

magazie de bucate”¹⁸ se ocupă de refacerea acestora și înzestrarea ei cu toate cele necesare cultului și rânduielilor monahicești. Dar nu numai atât, ci reușește să înființeze aici o școală pentru copiii săraci și o bibliotecă, prin donație personală. Mai apoi, la mânăstirea Neamț, dă o nouă organizare bolniței de aici, începe construcția unui atelier de postav, reclădește chiliile și arhondaricul și începe amenajarea unei ferme model, „numind un profesor agronom pentru a deprinde pe monahi în economia rurală și un botanic pentru dezvoltarea botanicii și pomologiei”¹⁹. Dar consecvent principiilor sale, a ctitorit în cadrul mânăstirii și un seminar teologic, conștient de vocația spirituală a oricărui locaș monahal. De altfel, același lucru l-a urmărit și în timpul cât a ocupat scaunele episcopale de Buzău și de Huși, fie ca locțiitor, fie ca titular. „Ca episcop, în 1867, cerea ca în fiecare mânăstire să se înființeze școli pentru călugări, cât și pentru copiii săraci de prin prejur, așa cum înființase, în 1862, o astfel de școală în schitul Nifon din județul Buzău”²⁰. Multe mânăstiri, precum Cotești, Rătești și Sf. Gheorghe din Buzău, au devenit și locații pentru școlile sale. Evident că odată cu înființarea unor asemenea școli în mediul monahal, ierarhul s-a preocupat și de edificarea unor chilii pentru internat și pentru găzduirea unor dascăli. Tot în cadrul schitului de la Nifon, episcopul Dionisie Romano a amenajat, încă din anul 1861, izvoarele de ape minerale, pe care le-a pus mai apoi la dispoziția armatei²¹.

Ca episcop de Buzău, Dionisie Romano s-a preocupat și de reședința episcopală. Refăcută, împreună cu paraclisul și cu catedrala, de către episcopul Chesarie, după devastatorul cutremur din 1838, aceasta a primit în vremea lui Dionisie Romano un adaos constând într-un apartament (format din două camere) care unește Palatul episcopal cu Paraclisul „Sf. Împărați Constantin și Elena”. Edificarea acestui corp a avut loc între anii 1863-1864, pe când Dionisie era doar locțiitor. Anterior, în 1860, amenajase, cu bani proprii, la porțile Episcopiei, prima

¹⁸ *Ibidem*, p. 172.

¹⁹ Idem, *Șirul episcopilor Buzăului*, în ***, „Spiritualitate și istorie la Întorsura Carpaților”, volumul al II-lea, Editura Episcopiei Buzăului, Buzău, 1983, p. 48.

²⁰ Idem, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, p. 165.

²¹ Idem, *Șirul episcopilor Buzăului*, p. 48.

grădină publică a orașului, aflată de o parte și de alta a actualei *Alei a Episcopiei*²².

Tot din vremea cât a fost episcop la Buzău datează și alte reparații și edificii construite la mănăstirile din eparhie. Astfel, la mănăstirea Rătești din județul Buzău, în anul 1865, Dionisie Romano a ctitorit o clopotniță. Amplasată pe același loc, „inițial, ea a avut o altă arhitectură, zidită din piatră cioplită și cărămidă, cu un acoperiș proporțional cu restul clădirii, în stilul arhitecturii bisericilor romano-catolice, așa cum este înfățișată în tabloul lucrat în 1867 de zugravul Nicolae Teodorescu pitarul. După cutremurul din 1894 i s-a mai redus din înălțime, stricându-i-se proporționalitatea acoperișului, având acum doar 18 metri”²³. Tot în chiliile de la Rătești, episcopul Dionisie a rânduit și înființarea unei „școli model pentru fete”²⁴. De asemenea, prin donațiile sale, a sprijinit numeroase locașuri de închinare de pe cuprinsul țării sau dincolo de hotarele acesteia. Așa că, „pomelnicele mănăstirilor Ciolanu, Găvanu, schitului Sfântul Ioan Botezătorul din Sfântul Munte, Capelei române din Paris și Catedralei ortodoxe din Sibiu îl menționează printre ctitori”²⁵. La schitul Cetățuia de la mănăstirea Ciolanu se păstrează zugrăvit chipul său, ceea ce desigur dovedește sprijinul pe care l-a acordat și acestui așezământ călugăresc²⁶. Donațiile sale nu constau doar din bani, ci și din cărți sau obiecte bisericesti. A înzestrat cu cărți bibliotecile multor mănăstiri, iar, dintre obiectele dăruite, multe s-au păstrat până azi, precum un clopot la mănăstirea Sadova, o candelă de argint la mănăstirea Secu, un chivot la mănăstirea Rătești ori un dicher și un tricher la Catedrala episcopală de la Buzău²⁷.

Deși ctitoriile bisericesti ale episcopului Dionisie Romano nu sunt la nivelul celor cultural-educaționale, totuși ele ne arată că distinsul cărturar nu a fost lipsit de rezultate în activitatea administrativ-gospodărească. *Ghinionul* său poate că a fost acela că a urmat în scaunul

²² †Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului, *Ctitorii voievodale în Eparhia Buzăului, importante valori ale patrimoniului țării noastre*, Editura Episcopiei Buzăului, Buzău, 1988, p. 55.

²³ preot Gabriel Cocora, *Mănăstiri din Eparhia Buzăului. Vetre de cultură și trăire românească*, Editura Episcopiei Buzăului, Buzău, 1987, p. 65.

²⁴ Idem, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, p. 165.

²⁵ *Ibidem*, p. 173.

²⁶ Idem, *Șirul episcopilor Buzăului*, p. 49.

²⁷ Idem, *Episcopia Buzăului, o vatră de spiritualitate și simțire românească*, p. 173.

vlădicesc buzoian după un mare ierarh-ctitor, cum a fost Chesarie, dar și faptul că transformările politice din preajma datei Unirii Principatelor nu au permis declanșarea unui program mai amplu de ctitorii eclesiastice. Providența a rânduit însă mai bine, ca marele ierarh să se ocupe de întemeierea și organizarea educației în limba națională și de cultivarea tinerilor săi studenți prin contactul cu operele literare și teologice, care au văzut lumina tiparului sub directa sa oblăduire.

DIONISIE ROMANO, CTITOR DE ȘCOALĂ ROMÂNEASCĂ ȘI AUTOR DE MANUALE

prof. Relu STOICA

Județul Buzău oferă de-a lungul milenarei sale istorii o imagine bogată a realizărilor în domeniul instrucției și educației, începând de la stadiul imitației până la cel instituționalizat, două fiind instituțiile care au contribuit la aceasta: *Biserica și Școala*. Aici, la Curbura Carpaților, unde viața creștină a prins rădăcini adânci dintru început, știința de carte este prezentă din vremuri străvechi și la răspândirea ei au contribuit nenumărați călugări, preoți, grămăticii, dieci, logofeți, dascăli, până când statul a fost în măsură să înființeze școli bine organizate, cu învățători și profesori, în care, treptat, au fost cuprinși toți copiii, prin obligativitatea învățământului.

De la însemnările stângace pe filele cărților de cult, de la documentele de cancelarie voievodală la tipografiile moderne, de la învățarea slovelor în tinda bisericii la instituțiile de învățământ moderne a fost o cale lungă²⁸. Și nu întâmplător pe aceste meleaguri a apărut una din cele mai vechi episcopii ortodoxe, numită a Gotiei, atestată în secolul IV, cu centrul la Pietroasele²⁹, una din cele mai vechi școli de grămăticii din Țara Românească, de la mănăstirea Meledic, în timpul domniei lui

²⁸ Vezi Relu Stoica, *Istoria învățământului buzoian – repere cronologice*, Editura Carminis, Pitești, 2005; Valeriu Nicolescu, Ion Cârlan, *Învățământul în perspectiva timpului*, Editura C.C.D., Buzău, 2003; Ilie Mândricel, *Izvoare din adâncuri*, Editura C.C.D., Buzău, 2000.

²⁹ Vezi Ionel Ene, *Gothia și episcopii ei*, Editura Sfintei Episcopii a Buzăului și Vrancei, Buzău, 2002.

DIONISIE ROMANO, 200 de ani de la naștere, Buzău, 2007, p. 47 – 52.

Vlad Vintilă de la Slatina³⁰, o tipografie, a șasea din Țara Românească, datorată iubitorului de carte Mitrofan, episcop de Buzău, la 1691³¹, care a contribuit enorm la dezvoltarea culturii românești, și un elev al Liceului „Al. Hașdeu” (astăzi Colegiul Național „B.P.Hașdeu”), George Emil Palade, a ajuns să fie unicul român deținător al Premiului Nobel³².

Începuturile învățământului modern la Buzău sunt legate de numele unui mare om iubitor de cultură și de neam, *Dionisie Romano*. Dimitrie, după numele de botez, s-a născut la Siliștea Sibiului, la 29 iulie 1806. A rămas orfan la vârsta de 14 ani, după care a ajuns la mănăstirea Neamț, unde a învățat arta tipografică și s-a călugărit sub numele de Dionisie. De la Neamț a plecat la București unde urmează cursuri la Colegiul „Sfântul Sava” și lucrează ca zețar la tipografia de la Cișmeaua lui Mavrogheni, la „Curierul românesc” al lui Ion Eliade Rădulescu. A fost hirotonit ca diacon de Episcopul Ilarion al Argeșului și a învățat limbile franceză și greacă. El avea să pună bazele primei școli românești de la Buzău.

La 1 iulie 1832 a intrat în vigoare Regulamentul Organic al Țării Românești care avea prevederi legate de învățământ în capitolul VIII, secția IV, cu titlul, „Pentru învățătura publică”³³. Articolul 366 prevedea înființarea de școli începătoare în limba română, pentru ambele sexe, în orașele capitală de județ. Școala devenea astfel instituție de stat, sub îndrumarea Eforiei Școalelor Naționale. Cărmuitorii de județe trebuiau să ia măsuri pentru deschiderea școlilor din capitalele de județ care să cuprindă „toți copiii fără deosebire”, pentru că „cel dintâi folos al adevăratei fericiri este învățătura”, cum preciza o circulară a Vorniciei din Lăuntru³⁴. Eforia a organizat un curs pentru pregătirea învățătorilor pentru deschiderea școlilor publice la Colegiul „Sfântul Sava” din București, printre cursanți numărându-se și Dionisie Romano, chemat la Buzău de către episcopul Chesarie și numit „profesor național”, la 12 aprilie 1832, pentru Școala Națională din orașul Buzău. Școala și-a deschis porțile la 18 aprilie 1832, cu 50 de elevi, într-o clădire insalubră

³⁰ Ilie Mândricel, *op.cit.*, p. 26-30.

³¹ Gabriel Cocora, *Un mare tipograf român din secolul XVII, episcopul Mitrofan al Buzăului*, în „B.O.R.”, nr. 9-12/1977, p. 981-997.

³² Valeriu Nicolescu, Gheorghe Petcu, *Oameni de ieri, oameni de azi*, vol. I, Editura Alpha MDN, Buzău, 1999, p. 354.

³³ *Regulamentul Organic*, București, Imprimeria Statului, 1832, art. 364-370, p. 193 și urm.

³⁴ Școala Episcop Dionisie Romano, Buzău, 2002, p. 14.

din mahalaua Grecilor. Dionisie Romano a trebuit să lupte cu indiferența autorităților pentru a realiza o clădire potrivită cerințelor școlii. În 1833, într-o plângere către Magistratul orașului, îl întrebă „ce chibzuire și punere la cale s-a făcut de școală pentru viitor, căci de nu va face nici o punere la cale până la 15 august, voi înștiința cinstita Eforie spre a mă muta în alt județ, unde orașenii prețuiesc învățătura, au case gata mai de multă vreme”³⁵. După multe strădanii, cu sprijinul episcopului Chesarie, a reușit să ridice o clădire adecvată, situată în Ulița Târgului. Aici, în 1838, la 20 aprilie, pentru pregătirea candidaților de învățători pentru școlile sătești, Dionisie Romano înființează un curs pentru aceștia, Școala Națională din Buzău devenind astfel Școala Normală (Preparandie)³⁶. La 11 noiembrie 1838, el raporta Eforiei Școalelor că a „slobozit pe la casele lor” pe candidații de învățători și că „toți au și început învățăturile prin școalele lor”³⁷. Dionisie Romano devine și primul revizor școlar al județului pentru școlile sătești, între anii 1838-1843, îndrumând cu mult folos activitatea învățătorilor. În 1840 înființează și o bibliotecă, care are și statut de bibliotecă publică, iar împreună cu directorul Seminarului, Gavriil Munteanu, tot ardelean, editează primul periodic buzoian și prima gazetă religioasă din țară, „Vestitorul bisericesc”, cu subtitlul „Gazetă religioasă și morală”. Activitatea sa a fost remarcată de Petrache Poenaru, eforul Școalelor Naționale, care prin adresa nr. 466 din 13 mai 1843 spunea: „cu bucurie și mulțumire a văzut Eforia râvna cu care te străduiești d-ta ca să pregătești învățători pentru școalele de la sate”³⁸.

În 1843 Dionisie Romano se transferă la Seminarul Central din București. A luat parte la evenimentele revoluționare din 1848, după care se retrage la mănăstirea Băbeni din județul Râmnicu Sărat, apoi este stareț la mănăstirea Sadova din Dolj, de unde este exilat în Moldova, în 1854, ca în 1855 să-l găsim stareț la Neamț. Unionist, în 1859 este numit locotenent de episcop la Buzău, ca în 1865 să fie așezat ca episcop, calitate în care a sprijinit mult școala. Oriunde s-a aflat, Dionisie Romano a înființat școli și a sprijinit tipărirea de cărți religioase și pentru

³⁵ Relu Stoica, *op. cit.*, p. 35.

³⁶ Viorel Iosifescu, Ana Platon, Alex. Borcan, Școala Normală „Spiru C. Haret” Buzău-1838-1998. File de monografie, Buzău, 1998, p. 7.

³⁷ Relu Stoica, *op. cit.*, p. 49.

³⁸ Școala Episcop Dionisie Romano, Buzău, 2002, p. 15.

învățământ. Stareț la mănăstirea Sadova din Oltenia, a înființat o școală pentru „copiii săraci de prinprejur”, iar când ajunge stareț la Neamț, în 1855, deschide o școală elementară cu internat gratuit și un gimnaziu la Târgu Neamț, „pentru cultura intelectuală a naționalității noastre”³⁹, iar la Buzău deschide „școli model pentru fete” la mănăstirea Rătești, „pentru junele călugărițe și fete sârmane”, unde învață „atât surorile și călugărițele din schit, cât și multe fete din comunele cu apropiere”, iar la schitul „Sfântul Gheorghe” de la Bozioru o școală ca „un centru de educație pentru secul femeesc”. Tot din inițiativa lui s-a deschis o școală monahală la schitul Nifon, cu 45 de tineri, „cei mai mulți fii de preoți”, unde „vin școlari din diferite comune pentru învățături mai multe decât acelea ce se predau în școlile sătești”, cu durata de doi ani, mutată în anul 1873 la Berca⁴⁰. El este cel care introduce în programa Seminariilor limbile franceză și latină și muzica vocală.

Spirit înnoitor, fire iscoditoare, venind adesea în conflict cu autoritățile nepăsătoare, Dionisie Romano a lăsat o bogată operă, cărțile sale fiind deschizătoare de drumuri și modele. A publicat cuvântări solemne spuse cu diverse ocazii: *Cuvânt la moartea demoazelei Maritza, fiica D. Serdarului Gavriil Codreanu*, 1838, *Cuvânt rostit în Sfânta Mitropolie a României la înmormântarea D-lui Marelui Clucer Serghie Sisanopol*, București, 1847, *Discursu la școala din Buzău*, Buzău, 1838, *Cuvânt la înmormântarea răposatei starițe a Sf. Schitu Rătești, Eugenia Greceanca. Anulu 1859*, București, 1860, *Cuvânt rostit la deschiderea școalei bisericești din Schitul Nifon (Eparhia Buzău) deschisă la 1 octombrie 1861*, București, 1862, *Cuvinte rostite cu ocazia inaugurării Podului peste apa Buzăului și la ceremonia făcută la biserica de la Cetățuie*, Buzău, 1869, toate devenite modele ale genului. Printre operele sale se numără: *Orologiu (Ciaslov)*, Mănăstirea Neamț, 1856, *Principii de retorică și elocința amvonului*, partea I-II, Iași, 1859, *Pannihidă împreună cu Litia mică*, Buzău, 1860, *Sânta și Dumnezeiasca Evanghelie* (revăzută și corectată), *Te Deum de mulțumire lui Dumnezeu, Apostol*, Buzău, 1869; traduceri: *Cuvintele unui credincios*, București, 1848, Iași, 1859, Craiova, 1869, după A. F. de Lamennais, *Geniul hristianismului*, t. I (nr. 1, 2, 3), t. II (nr. 1, 2, 3), după Chateaubriand, București, 1850-

³⁹ Gabriel Cocora, *Un harnic trezitor de cultură din secolul al XIX-lea uitat*, în „Tipar și cărțurari”, editura Litera, București, 1977, p. 193.

⁴⁰ Relu Stoica, *op.cit.*, p. 72-73.

1851, *Măgăietorul celor întristați, celor bolnavi și celor bătrâni*, vol. I-II, după J. B. Masillan, București, 1850, reeditată în 1912, 1915, 1931, Iași, 1859, *Adunare de rugăciunile cele mai trebuincioase fiecărui creștinu*, 1850, care cunoaște mai multe ediții până în 1879, *Din confesiunile Sfântului Augustin*, Buzău, 1850, București, 1851, *Rugăciunile Sfintei și Dumnezeuieștii liturghii*, București, 1851, 1853, *Din meditațiile Sfântului Augustin*, 1851, *Elemente de creștineasca învățătură sau prescurtarea Istoriei Sfinte și catihismul pe scurt*, București, 1852, *Eclesiarhul*, București, 1853, *Proverbele lui Solomon*, 1852, *Modele de elocența amvonului*, 1859, *Cuvânt pentru conștiința greșită*, din Bourdaloue, 1859; lucrări postume: *Epistolă pastorală*, 1907, *Povățuiri pentru monahi*, 1913, *Vrei să fi înțelept*, îngrijită de Onisifor Ghibu, București, 1916.

Pe lângă înființarea de școli, tipărirea cărților de cult, formarea învățătorilor, Dionisie Romano s-a confruntat și cu lipsa manualelor școlare. Pentru a înlătura această lipsă nu a pregetat să elaboreze manuale, care au contribuit enorm la așezarea temeinică a școlii românești moderne. A publicat un *Abețedar românesc spre întrebuițarea tinerilor începători*, Buzău, 1833 (?), 1835, 1839, un *Abețedar religios*, Buzău, 1835, *Biblioteca tinerilor începători sau Culegere de întâiele cunoștințe trebuincioase pentru învățatura copiilor ce încep a ceti*, Buzău, 1837 (?), 1838, București, 1838, o traducere și o prelucrare din limba franceză, cu elemente de aritmetică și informații despre univers, monede, măsuri și greutate și alte diverse cunoștințe necesare elevilor și viitorilor învățători, *Abețedarul pentru așezămintele elisabetane*, întemeiate de Prea Înălțata Doamna noastră Elisabeta Știrbeiu, București, 1850, *Prescurtare de geografie sfântă și veche*, București, 1850, *Prescurtare de ermeneutică sacră sau oarecare explicații asupra Scripturii Vechiului și Noului Testament*, partea I-II, București, 1851, *Manualul adevăratului religiosu sau povățuitorulu sufletelor pe calea mântuirii*, Iași, 1858, *Imnuri în proză pentru copiii ce încep a ceti*, traducere, Iași, 1858, Buzău, 1869, *Abecedaru religios urmat de alfabetul romanu pentru școalele Principatelor-Unite Moldavo-România*, Iași, 1859⁴¹.

După cum se poate vedea din simpla enumerare a manualelor realizate, prelucrate sau traduse de neobositul dascăl „de cuget și simțire

⁴¹ Vezi fișierul de la Biblioteca Academiei Române.
<https://biblioteca-digitala.ro>

românească” care a fost Dionisie Romano, el are în vedere toate laturile educației și instrucției copiilor în spiritul timpurilor României moderne care se încropea. Despre el, episcopul Melchisedec spunea: „Ierodiaconul Dionisie, ca profesor național la Buzău, s-a ocupat cu compunerea manualelor de învățământ primar, care lipseau cu totul. Ele au fost traduse din franțuzește și apoi tipărite în tipografia Episcopiei de la Buzău”. În legătură cu activitatea sa de a da învățătorilor și elevilor manualele necesare realizării procesului de învățământ, Nicolae Iorga preciza că, „Dionisie...a lăsat un mare număr de manuale, care se pot pune alături de cele ale lui Melchisedec”⁴².

Spirit progresist, cu o deosebită activitate pedagogică și culturală, Dionisie Romano a fost și un mare patriot, acționând „pentru cultura intelectuală a naționalității noastre”. De aceea, Nicolae Iorga îl considera un „harnic trezitor de cultură” și „simbol al unității românești”, iar Vasile Alecsandri îl caracteriza, în plenul Academiei Române, ca pe un „meritos bărbat”⁴³.

⁴² Gabriel Cocora, *op. cit.* p. 193.

⁴³ Apud Epifanie, Episcopul Buzăului și Vrancei, *Episcopul Dionisie Romano, promotor al culturii și emancipării neamului*, Buzău, 2006, p. 73-74.

DIONISIE ROMANO CTITOR AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI BUZOIAN

Constanța TĂNASE
dr. Constantin I. STAN

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, prin înlăturarea regimului fanariot, dar mai ales după pacea de la Adrianopol din 1829 se observă în Principatele Române o mai largă deschidere culturală. Un rol important în această uriașă operă de regenerare spirituală, după secole de înapoiere, l-a avut o întreagă pleiadă de cărturari ardeleni veniți în Țara Românească și Moldova cu scopuri dintre cele mai nobile. Printre ei s-a numărat și Dionisie Romano, ajuns membru al Academiei Române. S-a născut la 29 iulie 1806 în localitatea Săliștea Sibiului într-o familie de țărani: Dumitru și Maria Roman. Rămas orfan de tată la vârsta de 14 ani, după absolvirea cu succes a școlii din sat, mama sa îl duce la Mănăstirea Neamțu spre a fi călugărit cu numele de Dionisie [Romano], iar ea se retrage la mănăstirea Agapia⁴⁴. Aici tânărul Romano dobândește o bogată pregătire teologică și culturală. Nu este însă mulțumit, dorește mai mult, fiind atras de școala românească de la Sfântu Sava, înființată de cărturarul transilvănean Gheorghe Lazăr. Se prezintă la mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache (1812-1842), spre a primi carte pentru urmarea cursurilor. Mitropolitul îl refuză⁴⁵. Viitorul episcop pleacă de la mănăstirea Neamțu fără încuviințare și recomandare, sperând în sprijinul

⁴⁴ Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano la 150 de ani de la nașterea sa*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXV, nr. 3-4/1957, pp. 341-343.

⁴⁵ *Ibidem*.

DIONISIE ROMANO, 200 de ani de la naștere, Buzău, 2007, p. 53 – 65.

mitropolitul Ungrovlahiei din Căldărușani (1823-1829)⁴⁶, dar nici de această dată nu are succes. Dionisie Romano nu dezarmează ci se angajează la tipografia „privilegiată” de la Cișmeaua Mavrogheni a lui Clinceanu și Topliceanu, iar în timpul liber urmează cursurile școlii Sf. Sava din București. Cu ajutorul lui Ilarion episcop de Argeș este găzduit de mănăstirea Antim. Tânărul învățacel se bucură de sprijinul episcopului Ilarion care îi împrumută cărți din bogata sa bibliotecă. Dionisie Romano ajunge ierodiacon, învață franțuzește și grecește, fiind un excelent autodidact.

În anul 1831 Școala de la Sfântu Sava își redeschide cursurile închise încă din 1828, când localul acestei instituții a devenit spital militar rusesc. Aici, Dionisie Romano urmează „un curs normal de trei luni pentru pregătirea învățătorilor după metoda Lanchaster/ monitorială”, iar după 12 martie 1832 este numit profesor național la Buzău⁴⁷.

Deși nu a fost un om statornic, în decursul anilor a adunat o bibliotecă foarte bogată, 73 volume le-a donat cu o rară generozitate în anul 1867 societății Academice Române, care l-a ales, un an mai târziu membru de onoare⁴⁸. Aceste volume, împreună cu donațiile altor cărturari, au stat la baza creării fondului de carte al Bibliotecii Academiei.

Orașul Buzău, abia ieșit din epoca fanariotă, a fost unul din primele reședințe de județ unde s-au înființat școli în limba națională. Deși fusese prevăzută a se deschide încă din 1 iulie 1830, începe să funcționeze abia la 18 aprilie 1832 o școală de stat numită „școala începătoare sau națională”. Amânarea inaugurării acestei instituții publice de învățământ se explică prin răspândirea epidemiei de holeră, dar mai ales prin lipsa localului de școală. După șase luni de tergiversări, autoritățile locale i-au pus la dispoziție un local de școală. Clădirea acordată de primărie era foarte modestă, insalubră, practic o

⁴⁶ *Ibidem*, Doina Ciobanu *Dionisie Romano întemeietor de școală românească și pedagog*, în „Colocviul Național de istoria artei”, 27-29 septembrie 1995, București, 1996, p. 48.

⁴⁷ N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase*, vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 337.

⁴⁸ „Analele Academiei Române”, partea administrativă și dezbaterile, seria a III-a, tom III/1882, p. 32, vezi în G. Cocora, *Un mare cărturar, tipograf și bibliofil din veacul al XIX-lea - Episcopul Dionisie Romano*, în vol. „Târgoviște cetate a culturii românești”, partea I, București, 1974, pp. 431-437.

cocioabă aflată în curtea unui han din mahalaua „Greci”, aproape de Iazul Morilor. Dionisie Romano menționa într-un raport adresat la 6 iulie 1832 Eforiei Școalelor că încăperile puse la dispoziție sunt insuficiente. Acoperișul era din paie, mobilierul lipsea, nu existau sobe pentru încălzit, iar pe timp de ploaie apa se scurgea prin acoperiș, terenul desfundat făcea ca deplasarea copiilor la școală să fie extrem de dificilă⁴⁹. Condițiile de studii pentru școlari erau, deci, improprii. Dionisie Romano nu a rămas indiferent. El a redactat un amplu raport către ocârmuirea locală înfățișând multiplele greutăți cu care se confrunta încă de la început. Directorul „școlii naționale” de la Buzău solicita, în consecință, autorităților buzoiene găsirea unui alt local mai spațios și salubru. Magistrul orașului, inspectând clădirea, a constatat că nu existau condițiile propice activității școlare. El a propus folosirea trapezei mânăstirii Banu, însă egumenul amintitului locaș de cult a zidit ferestrele acesteia și a transformat-o în magazie pentru obiecte bisericesti⁵⁰.

Dionisie Romano și-a continuat demersurile în vederea ridicării unui local propriu, adunând fonduri și materiale de construcții. Lucrarea a început în data de 14 septembrie 1833 și s-a încheiat câteva luni mai târziu. Noul local era situat în „Ulița Târgului”, lângă Biserica „Sfinții Îngeri”. Clădirea era însă mică și s-a realizat în grabă, de aceea devine în scurtă vreme neîncăpătoare.

Dionisie Romano face colectă publică și reușește să ridice un nou local pe terenul mânăstirii Banu, acesta fiind inaugurat la 16 septembrie 1840⁵¹.

Paralel cu activitatea administrativă D. Romano s-a preocupat și de latura muncii școlare propriu-zise. Procesul de învățământ se desfășura pe parcursul unui an școlar care cuprindea două semestre. D. Romano a introdus carnetul de elev și a cerut familiilor copiilor să

⁴⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (în continuare se va cita A. N. I. C., fond M. C. I. P.), dosar 6572/1832, f. 40.

⁵⁰ Arhivele Naționale Buzău (în continuare se va cita Arh. Naț. Buzău), fond Prefectura jud. Buzău, dosar 12/1831, f. 9; 22; Ion Șt. Moldoveanu *Școala națională din Buzău și primul ei învățător Dionisie Romano*, în „Mitropolia Ardealului”, XX, nr. 3-4/1975, p. 927 și urm.

⁵¹ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 3391/1840, f. 119; Valeriu Nicolescu, Ion Cârlan, *Învățământul din perspectiva timpului*, Buzău, 2003, p. 26.

participe activ la viața școlii, convins fiind că „educația este sfântă însărcinare ce trebuie împărțită între părinți și învățători”⁵². El a editat, în calitate de director al tipografiei care exista pe lângă Episcopia Buzăului, o serie de manuale școlare. În anul 1834 cărturarul de origine ardeleană a scos *Abețedarul românesc spre întrebuințarea tinerilor începători*, care a fost folosit cu succes în toate școlile existente în județul Buzău, iar în anul 1837 s-au expedit 350 de exemplare Eforiei Școalelor din București⁵³.

Tot prin strădania lui Dionisie Romano a văzut lumina tiparului *Biblioteca tinerilor începători*, sau *Întâiele cunoștințe trebuincioase pentru învățarea copiilor ce încep a citi*⁵⁴, o traducere în limba franceză, care se deschide cu noțiuni religioase, lecții despre Dumnezeu, dar cuprinde și cunoștințe de istorie, natură, geometrie, aritmetică. Ea conține lucrări despre vreme, pământ, univers, măsuri și greutate. Lucrarea a fost utilizată în școlile normale. Tot D. Romano a publicat o Aritmetică, o Geografie⁵⁵ și Principii de catehism⁵⁶. El s-a îngrijit de asemenea de strângerea de cărți pentru bibliotecă. În anul 1843 existau deja 85 de volume⁵⁷. Dionisie Romano a scos, împreună cu un alt cărturar ardelean, Gavil Munteanu, profesor al seminarului teologic buzoian, prima revistă bisericească română intitulată „Vestitorul Bisericesc”, bine apreciată în epocă de cititori și nu numai⁵⁸.

Acțiunile întreprinse de Dionisie Romano pe tărâm școlar și cultural au atras după sine creșterea încrederii populației buzoiene față de învățătură. Seriozitatea și pasiunea cu care lucra directorul, tenacitatea lui în înlăturarea tuturor opreliștilor care i-au stat în cale, a determinat ca, an de an, numărul școlarelor să crească ajungând la 140. Tot mai mulți târgoveți erau convinși de necesitatea îndrumării copiilor lor spre școală⁵⁹. Dionisie Romano a fost nevoit să transforme școala,

⁵² A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 6704/1837, f. 21; Dimitrie Ionescu *Istoria orașului Buzău. Din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, 1979, p. 131.

⁵³ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 6704/1837, f. 49.

⁵⁴ Ion Ionașcu, (editor), *Material documentar privind istoria Seminarului din Buzău 1836-1936*, București, 1937, p. 45.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 37-38, vezi și Doina Ciobanu, *op.cit.*, p. 42.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Arh. Naț. Buzău, fond Primăria orașului Buzău, dosar 20/1840, f. 104.

⁵⁸ Onisifor Ghibu, *Ziaristica bisericească la români*, Sibiu, 1910, p. 7.

⁵⁹ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 5016/1839, f. I.

cu începere din iunie 1838, în școală normală sau preparandia pentru pregătirea candidaților de învățători. El s-a preocupat de asigurarea unor condiții satisfăcătoare viitorilor învățători. Deși s-au cheltuit 260 lei, lucrările de amenajare nu s-au încheiat la începutul anului școlar, ci au continuat și pe timpul derulării acestuia⁶⁰. În primăvara anului 1838, potrivit raportului înaintat de directorul școlii Eforiei de la București la 23 mai 1838 „s-au adunat până acum la 30 cântăreți de prin sate” care „neputându-se amesteca între școlari (...) s-a format cu ei un osebit clas încă de la 20 aprilie 1838”⁶¹. Regulamentul Organic a stipulat înființarea de școli în lumea rurală, iar prin legea învățământului din 1838 s-a trecut la organizarea de instituții școlare la sate. Lipseau însă condițiile materiale necesare deschiderii unui număr mare de școli publice. Nu existau localuri, învățători, mobilier, material didactic. Autoritățile centrale erau interesate să cunoască câte școli rurale existau în întreaga țară. Prin porunca Logofetei din 20 octombrie 1833 semnată de însuși domnitorul Barbu Știrbei se cerea „Cinstitei Ocârmuirii a județului Buzău câte școli particulare și pensioane se află în orașul Buzău, numărul școlilor de băieți și de fete, cunoașterea de către autoritățile centrale a programelor de învățământ”⁶².

Imediat, la 27 octombrie 1833, Ocârmuirea buzoiană a expediat subocârmuirilor în copie porunca menționată mai sus. În răspunsul dat de guvernământului local se arată că în plasa Rm. Sărat există 3 școli cu 41 elevi, dar în celelalte plase nu există nici măcar o școală în funcțiune⁶³. Treptat însă, numărul școlilor a crescut, ajungându-se în 1835 la 11 asemenea instituții de profil cu 119 elevi⁶⁴.

Petrache Poenaru și alți susținători fervenți ai învățământului public la sate au încercat să propună Adunării Obștești a Țării Românești ori să sugereze domnitorului elaborarea unei legi care să stea la baza amplului proces de dezvoltare a școlilor în lumea rurală. Acțiunile întreprinse nu s-au soldat, din păcate, cu rezultatele scontate. Referindu-se la atitudinea Adunării Obștești față de țărani P. Poenaru

⁶⁰ *Ibidem*, dosar 3390/1838-1840, f. 139, cf. și Ilie Mândricel, *Izvoare din adâncuri. Începuturile învățământului buzoian la sate*, Buzău, 2000, p. 77.

⁶¹ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 6704/1838, f. 97, vezi și Ilie Ilie Mândricel, *op.cit.*, p. 77.

⁶² Arh. Naț. Buzău, fond Prefectura județului Buzău, dosar 12/1831-1832, f. 55.

⁶³ *Ibidem*, f. 78-83.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 154.

scria în anul 1842 că deputații „nu au primit nici o îmbunătățire a soartei țăranului”, iar propunerile ce se făcuseră au pierit „în adâncurile negrului egoism”⁶⁵.

Cu toate greutățile mari întâmpinate P. Poenaru nu a dezarmat, ci a trecut la asigurarea unor condiții normale bunei funcționări a școlilor sătești. El și-a creat în județe oameni entuziaști cu dragoste de învățatură și de copii. Pentru desfășurarea în condiții acceptabile a procesului de învățământ au fost trimise instrucțiuni precise în anul școlar 1837-1838.

La Buzău acționa cu pricepere și pasiune Dionisie Romano. El era ajutat de Ioan Costinescu, Scarlat Turnavitu, Ioan Filimon și Vasile Grădeanu. D. Romano s-a lovit de obtuzitatea unora, în special a egumenului mănăstirii Banu. De altfel, încă din 21 februarie 1837, el a expediat o adresă Eforiei Școalelor Naționale în care îi aducea la cunoștință greutățile întâmpinate, materialele necesare învățării: manuale școlare, mobilier, material didactic. Autorul documentului atrăgea atenția și asupra numărului învățătorilor insuficient pregătiți⁶⁶. Fondurile erau într-adevăr insuficiente față de nevoile în creștere, de aceea trebuia să se discute prioritățile. Totodată, se impunea luarea și altor măsuri organizatorice privind programa de învățământ. La 21 martie 1838 D. Romano a primit o nouă programă, pe care a expediat-o învățătorilor din județ, care avea în mare următorul conținut:

„1) Citirea după tabele care vor cuprinde maxime morale și religioase și care sunt gata de tipărit;

2) Scrierea după modeluri caligrafice;

3) Catehismul legii creștinești;

4) Aritmetica elementară;

5) Lucrarea pământului și economia casei.,⁶⁷

În data de 9 septembrie 1838 a fost expediată programa pentru cântările bisericesti care trebuiau însușite mai întâi de candidații de învățători, urmând ca ei să le predea apoi elevilor. Fiecare candidat

⁶⁵ George Potra, *Petrache Poenaru-ctitor al învățământului în țara noastră, 1795-1875*, București, 1963, p. 133-134.

⁶⁶ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 6704/1837, f. 49.

⁶⁷ V. A. Urechia, *Școalele sătești din România 1800-1867. Istoricul lor de la 1800-1867 - cu anexarea tuturor documentelor relative la chestiune*, București, 1868, p. 4.

avea obligația să achite câte doi lei cântăreților bisericești care urmau să-i învețe⁶⁸.

Greutățile se manifestau atât în ceea ce privește localurile de școală, insuficiente ca număr, neîncăpătoare, unele insalubre, altele închiriate, cât și a manualelor școlare care aveau prețuri destul de ridicate. Existau totuși: 1) manual se silabism; 2) caligrafii mici pentru începători, și mari pentru avansați, 3) manual de rugăciune, 4) manual de catehism, 5) culegere din Sfânta scriptură, 6) aritmetică. Datorită preocupărilor deosebit de rodnice ale profesorului Romano s-a mărit tirajul manualelor tipărite la Episcopia Buzăului, iar condițiile grafice s-au îmbunătățit. Pentru a realiza o circulație bună a lor „profesorii normali”, deci și D. Romano, când aveau nevoie de manualele școlare aveau obligația să solicite cantitățile necesare, Eforia le trimitea când avea în stoc, banii urmând să fie expediați de profesori ulterior. Deși manualele școlare erau, de regulă, mai ieftine decât cărțile obișnuite⁶⁹, ele erau și așa greu accesibile mării majorități a elevilor de la sate, care proveneau din familii cu posibilități materiale reduse. Din aceste motive un manual era folosit de mai mulți elevi sau trebuia transmis de la o clasă la alta.

O problemă extrem de dificilă cu care s-a confruntat învățământul în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cu deosebire cel rural, a fost insuficiența numerică și calitativă a cadrelor didactice, în special a învățătorilor. Ordonanțele Eforiei Școalelor din anul 1834 obligau cântărețul de biserică să îndeplinească și sarcina de învățător, de obicei însă târcovnicii nu erau dispuși să devină și învățători, ei trebuiau să îndeplinească și slujbele bisericești, iar în perioada de vară aveau obligația să participe la cursurile ce se desfășurau la Școala Normală din reședința de județ. Mulți dintre ei nu aveau cunoștințele științifice necesare, nici cele pedagogice. Din motivele enumerate s-a renunțat la serviciile târcovnicilor, apelându-se la candidații de învățători. La început erau utilizați „feciorii de preoți” considerându-se că aceștia știau carte și puteau fi ajutați de părinții lor. Numărul lor era însă foarte mic față de necesar și din acest motiv au fost folosiți și fiii de țărani. Alegerea candidaților de învățători se realiza în genere de săteni.

⁶⁸ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 6704/1837, f. 49.

⁶⁹ *Ibidem*.

Uneori se amestecau și proprietarii sau arendașii, impunând obștii satului un om al lor, chiar destul de slab pregătit.

Candidații de învățători erau acceptați cu un minim de cunoștințe, restul urmând să le deprindă „din mers” în școala normală pe care erau obligați să o frecventeze timp de 3-4 ani, în fiecare an câte 3-4 luni (de la 26 aprilie la 4 august și de la 15 august la 26 octombrie) perioadă în care elevii erau în vacanță. Fluctuația era destul de mare întrucât salariile fiind foarte mici candidații renunțau. Există și obiceiul deplasării dintr-o localitate în alta cu speranța găsirii unor condiții mai bune de viață și de muncă. Din motivele amintite au fost folosiți și candidați de rezervă: absolvenți de seminarii teologice care nu aveau parohii⁷⁰.

În județul Buzău, primii candidați au fost pregătiți de Dionisie Romano. El raporta la 11 noiembrie 1838 Eforiei Școalelor din București că aceștia „s-au slobozit pe la casele lor” după ce i-a deprins în ale învățaturii. Cei din plaiul Pârscovului, arăta renumitul îndrumător al învățământului buzoian în sus menționatul raport, „toți au început învățăturile ce au urmat prin școlile satelor lor, având prin îngrijirea subocârmuitorului case gătite din vreme”⁷¹. Frecvența la cursuri a candidaților din județul nostru nu era aceeași pe tot parcursul anului. În perioada de vară mulți dintre ei rămâneau la sate pentru a lucra pământul, sublinia același Dionisie Romano, întrucât „li se pierd bucatele pe câmp”⁷². Din corespondența cărturarului buzoian de origine transilvăneană cu Eforia Școalelor din București aflăm că i-a îndrumat pe candidați la perfecționarea scrisului și cititului, catehismul, aritmetica și cântările. La 29 aprilie 1838, Dionisie Romano informa superiorii din capitală că a organizat cu cântăreții de prin sate, 30 la număr, multiple activități didactice. El a angajat pentru cântările religioase „un cântăreț ce se află aici”. Programul acestuia era „dimineața un ceas și jumătate înainte de a se aduna școlarii și seara iarăși un ceas și jumătate după ce se slobod școlarii”⁷³.

⁷⁰ cf. Anghel Manolache, Gheorghe Pârnuță (coord.), *Istoria învățământului din România*, vol. II, (1821-1918), București, 1993, p. 40.

⁷¹ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 6704/1837-1838, f. 67.

⁷² *Ibidem*, f. 146.

⁷³ *Ibidem*, f. 65.

În primăvara anului 1838 o parte din candidații de învățători nu au mai frecventat cursurile deoarece, potrivit documentelor vremii, au fost excluși din catalog și de aceea la sfârșitul cursului, în cadrul examenului de absolvire din 1840, apar în locul lor alți candidați, fiind ordonați pe plase și plaiuri. Din catalogul amintit mai sus aflăm informații despre buna pregătire a majorității candidaților, căci abundau note de 1 și 2 (cele mai mari pe vremea aceea), mai rare fiind cele de 3 cu toate că profesorul buzoian era recunoscut pentru exigența sa⁷⁴. Rezultatele foarte bune obținute de candidații de învățători s-au datorat atât preocupării și seriozității cursanților, dar și priceperii, pasiunii cu care a lucrat profesorul Dionisie Romano.

Examenul candidaților avea loc de două ori pe an în iunie și octombrie. Chestionarea învățăceilor se făcea la toate materiile: „ceasul” nu însemna un an școlar, el putea fi trecut în mai puțin de un an de cei silitori, fapt ce era un stimulent important pentru candidați. La sfârșitul anului școlar 1841-1842, profesorii care predau la școlile normale, inclusiv Dionisie Romano, au fost autorizați să elibereze candidaților care terminaseră învățăturile „naratoare”, un atestat, existând în acest scop și un registru special la Școala Normală⁷⁵.

Cu toate greutățile întâmpinate de ordin obiectiv și subiectiv recrutarea și pregătirea candidaților învățători s-a făcut în condiții relativ bune. Dionisie Romano a asigurat până în toamna anului 1838, potrivit documentelor vremii, pregătirea unui număr de 122 candidați: 51 din plaiul Slănic, restul din celelalte plaiuri ale județului Buzău⁷⁶. Înclinarea satelor era și ea bine întocmită prin strădania profesorului D. Romano. Localurile școlare erau asigurate prin construcții, cumpărări sau închirieri, chiar dacă cea mai mare parte a lor era „de paiantă îngrădită cu nuiele”. Subrevizorii au fost și ei stabiliți de Romano. Potrivit raportului înaintat de D. Romano pe 11 octombrie 1838 Eforiei Școalelor primii subrevizori desemnați în județul Buzău au fost

⁷⁴ *Ibidem*, dosar 3391/1840, f. 38-40; vezi și G. Cocora, *Aspecte privind învățământul public la Buzău*, în „Studii și Articole de istorie”, II/1957, pp. 419-420.

⁷⁵ A.N.I.C., fond Visteria din Lăuntru a Țării Românești (în continuare se va cita V.L.Ț.R.), dosar 5390/1838, vol. I, f. 947; vezi și Gh. Isescu, *Contribuții privind învățământul la sate în Țara Românească până la jumătatea secolului al XIX-lea*, București, 1975, p. 73.

⁷⁶ A.N.I.C., fond M.C.I.P., dosar 6704/1837-1838, f. 65, 67-68.

următorii: în plaiul Pârscov - Ștefan Oancea din satul Bozioru, ajutat de Dumitru Crăciun, în plaiul Slănic - Costache Moglan din satul Grabicina, având drept ajutor pe Ioan Șotea, în plaiul Câmpului activa Ioan Marin, iar în plasa Sărății îl găsim pe Nicolae Cernovodeanu din satul Stâlpu, iar ca ajutor întâlnim pe Marin Popa⁷⁷. Cel mai important și mai cunoscut dintre revizorii școlari având o bogată activitate didactică a fost Costache Moglan, care a îndeplinit această funcție până la revoluția de la 1848. El a devenit practic un adevărat discipol al lui D. Romano, fiind apreciat și respectat de țăranii de pe valea Slănicului pentru calitățile sale profesionale, dar mai ales morale. C. Moglan era un om modest, muncitor, bun organizator și excelent coleg. De aceea, el a rămas în amintirea sătenilor din aceste locuri ca om „cu gluga veșnic pe spate, cu glas domol în sfaturi, dar tunător în apărarea năpăstuiților”⁷⁸. C. Moglan a rămas, deci, ca un adevărat model.

Subrevizorii erau recrutați dintre cei mai buni candidați de învățători, pregătirea lor fiind asigurată de Școala Normală. Obligațiile lor erau multe și grele, în comparație cu drepturile și avantajele pe care le aveau. Ei trebuiau să viziteze școlile din satele plaselor (plaiurilor) odată pe lună, se îngrijeau de asigurarea condițiilor materiale de funcționare a școlilor. La început subrevizorul își împărțea leafa cu ajutorul său care îl înlocuia în școală pe timpul reviziei. Din 1843, obligațiile subrevizorilor se reduc considerabil. Principala lor îndatorire era acum aceea de a cerceta (inspecta) școlile iarna, odată pe lună, iar în plasele (plaiurile) mai mari cel puțin odată la două luni, în timp ce vara inspecția trebuia efectuată odată la trei luni. Subrevizorii urmau să constate, de asemenea, dacă școlile inspectate au condiții materiale corespunzătoare: combustibil pentru încălzit, material didactic. Ei aveau obligația să verifice dacă școlarii urmează „cu spor” învățăturile și merg la biserică duminica și de sărbători. Subrevizorul primea din anul 1843 „zeciuiala”, adică a zecea parte din lefurile învățătorilor și candidaților din subordine⁷⁹.

⁷⁷ *Ibidem*; vezi și G. Cocora, *Aspecte din învățământul public la Buzău*, în loc. cit., p. 425.

⁷⁸ Sandu Tudor, *Costache Moglan-luptător social*, IV, în „Vlăstarul”, Buzău, XVIII, nr. 5, 1939, p. 10.

⁷⁹ A.N.I.C., fond V.L.Ț.R., *Condicele de plată a simbriilor învățătorilor nr. 17-28 din 1845*.

Începând cu anul școlar 1846-1847 subvizorul a fost degrevat de obligația lui de învățător, primind sarcina de a răspunde de activitatea școlară din două plaiuri (plase) ale județului, fapt care le-a ușurat considerabil munca.

Măsurile întreprinse la nivel național dar mai ales strădaniile lui Dionisie Romano, precum și receptivitatea unor slujbași ai administrației locale au făcut ca numărul școlilor să crească considerabil. În anul școlar 1838-1839 constatăm că toate satele din județul Buzău au fost cuprinse în rețeaua școlară: 86 de sate apropiate s-au cerut pentru a forma 38 de școli, 162 de sate existau în rețeaua școlară, fapt care însemna că în 78 de sate funcționau școli la care, adăugând cele 39 de școli aparținând celor 84 de sate „înclinale”, obținem 117 școli conform raportului Ocârmuirii. În anul următor, 1840, au funcționat numai 109 școli cu 1566 elevi⁸⁰. Raportate la numărul total al copiilor ponderea școlilor era redusă. Mulți copii rămâneau neștiutori de carte. Mai mult, dintr-un raport înaintat de Dionisie Romano în iarna anului 1842 Eforiei Școalelor din București aflăm că funcționau 101 școli cu 1521 elevi. În 12 școli posturile de învățători erau vacante și pentru că ele nu s-au ocupat au trebuit să fie închise. Profesorul D. Romano înforma superiorii în amintitul raport că problema s-a rezolvat deoarece „școlarii din satele cu școli vacante au învățat iarna în școlile cele mai apropiate”⁸¹. Era vorba de o rezolvare parțială a problemei. În anul școlar 1842-1843 erau pregătite școli din 109 sate, dar în cele din urmă au fost deschise 108 cu 1831 elevi. Într-un nou raport expediat Eforiei, D. Romano preciza că dintre acestea, 96 aveau localurile terminate, 8 erau din cărămidă, una din bâme, 10 fuseseră începute, iar trei cumpărate⁸².

D. Romano a rămas la Buzău până în anul 1841 când noul mitropolit al Ungrovlahiei, Neofit (1840-1849), reorganizând seminarul central din București, l-a chemat pentru a contribui la realizarea acestui proces. Aici desfășoară o susținută activitate: trimite tineri la studiu în străinătate la Atena, Pesta, Moscova, Petersburg, Kiev, publică

⁸⁰ Idem, fond M.C.I.P., dosar 3391/1840, f. 13.

⁸¹ *Ibidem*, f. 193-197.

⁸² A.N.I.C., fond V.L.Ț.R. „*Condicele de plată a simbriilor învățătorilor*” nr. 17-28 din 1845.

*Manualul adevărului religios*⁸³. Apoi participă la revoluția de la 1848, conform mărturiilor vremii, alături de Popa Tun și de Ana Ipătescu⁸⁴.

După înfrângerea revoluției pașoptiste D. Romano este închis la Văcărești pentru câteva luni, după care, între anii 1849-1851, îl regăsim la mănăstirea Băbeni din județul Buzău⁸⁵. După 1851 devine egumenul mănăstirii Sadova din Oltenia unde a înființat o școală sătească și o bibliotecă. După numai doi ani la venirea trupelor austriece în 1853, Dionisie Romano trece Dunărea fiind primit de turci cu mare cinste⁸⁶.

Revine în Principate ajungând stareț la mănăstirea Neamț în anul 1855, unde transformă mult viața monahală, fapt care îl nemulțumește pe mitropolitul Sofronie. De aceea în 1856 este din nou pribeag. Fiind un susținător al Unirii Principatelor și al domnitorului Al. I. Cuza acesta îl numește locotenent episcopal de Buzău⁸⁷, fără acordul mitropolitului Nifon (1854-1864). Aici desfășoară o susținută activitate: amenajează primul parc public la Buzău, construiește o alee care leagă târgul de Episcopie. În anul 1861 a înființat școala primară din comuna Nifon, care s-a mutat apoi la Berca.

Având în vedere experiența sa în domeniul învățământului, Cuza l-a numit în anul 1862 membru al Consiliului de instrucțiune din București. În acest scop a acționat pentru modernizarea învățământului teologic susținând introducerea în seminariile de preoți a limbii franceze, a limbii latine și muzicii vocale⁸⁸. Totuși, deși lucrurile păreau că merg bine, împotrivindu-se schimbării calendarului este destituit din funcție la 10 martie 1864 de ministrul cultelor Dimitrie Bolintineanu⁸⁹. După o scurtă pribegie, Cuza l-a numit în același an episcop de Huși. În noua sa calitate susține autocefalia Bisericii Ortodoxe Române. Cuza îl numește acum episcop de Buzău, unde va continua cu succes opera

⁸³ I. Ionașcu (editor), *op.cit.*, p. 64.

⁸⁴ Episcopul Melchisedec, *Biografia sfântului Dionisie Roman, Episcop de Buzău*, București, 1882, p. 29.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 24, Doina Ciobanu, *op.cit.*, p. 49.

⁸⁶ *Ibidem*, G. Cocora, *O sută de ani de la moartea lui Dionisie Romano*, în „Biserica Ortodoxă Română”, X, 1973, p. 148.

⁸⁷ Ep. Melchisedec, *op.cit.*, p. 38.

⁸⁸ I. Ionașcu, (editor), *op.cit.*, pp. 194-195.

⁸⁹ cf. Antonie Plămădeală, *Nume și fapte din istoria culturii românești secolele XVIII-XIX la Buzău*, București, 1983, p. 86.

începută⁹⁰. A păstorit Episcopia Buzăului până la 18 ianuarie 1873, când, datorită unei vechi și chinuitoare boli, astmul, trece în eternitate⁹¹. A fost înhumat lângă Catedrala Episcopală din Buzău. A revenit în locurile unde în tinerețe a contribuit la organizarea, dezvoltarea și modernizarea învățământului. D. Romano a fost un om al timpului său cu greșeli dar mai ales cu incontestabile calități. El a fost, pentru județul Buzău, în domeniul învățământului ceea ce a reprezentat la vremea aceea Petrache Poenaru pentru Țara Românească. Romano a înțeles foarte bine că școala are un rol primordial în dezvoltarea societății. Ea trebuia, în concepția sa, să contribuie la ridicarea culturală a categoriilor defavorizate, cu deosebire a clasei țărănești, care constituia în opinia sa baza progresului social. Dionisie Romano a fost, în felul acesta, un ctitor al învățământului buzoian.

⁹⁰ Mircea Păcuraru, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Chișinău, 1993, p. 391-392.

⁹¹ G. Cocora, *Episcopia Buzăului*, Buzău, 1986, p. 174.

DIONISIE ROMANO ȘI CONTEXTUL SOCIO-POLITIC AL PĂSTORIEI SALE

pr. conf. univ. dr. Ionel ENE

Ne-am obișnuit să vorbim cu multă ușurință și degajare despre trecut și oamenii săi. O facem acum despre un vrednic vlădică al eparhiei noastre, analizându-i împlinirile și neîmplinirile sale, urmărindu-i traiectoria vieții, cu tumultul ei, dar și urmările faptelor sale, deși, nu cred să fie cineva printre noi care să nu recunoască un adevăr simplu: cele ale omului nimeni nu le cunoaște mai bine decât duhul omului, precum cele ale lui Dumnezeu nimeni nu le cunoaște mai bine decât Dumnezeu. Nu vom cunoaște niciodată tot ceea ce a simțit, a trăit și a dorit cel ce a fost vrednicul de pomenire, episcopul Dionisie Romano al Buzăului. Surprindem doar ceea ce s-a materializat în faptă, ceea ce au consemnat contemporanii săi și toți cei care, răscolind arhivele ori citind ceea ce s-a scris despre el, au mai accentuat câte ceva, au mai adăugat ori au mai simplificat.

Noi ne-am propus să facem o succintă radiografie a timpului în care a păstorit vlădica Dionisie. Vom reda și câteva repere biografice împreună cu activitatea sa, dar vom insista asupra vitregiei vremurilor în care a păstorit. Facem, de la început, precizarea că nu contestăm valoarea domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Nu ne propunem să analizăm ce a făcut el în plan politic, social, cultural, etc., ci doar ceea ce a făcut în plan religios, deoarece istoria care s-a scris până în 1989 nu a avut decât cuvinte laudative la adresa primului domnitor al Principatelor Unite. Și nu este un lucru rău că s-a procedat așa, dar istoria în fapt își are bunele și relele ei, iar redarea sau expunerea ei pătimește dacă ignoră o parte sau alta a realității. Avem un clișeu bine conturat despre Cuza Vodă, clișeu

DIONISIE ROMANO, 200 de ani de la naștere, Buzău, 2007, p. 67 – 84.

scris într-o perioadă în care Biserica era privită nu ca *Partener* al *Puterii politice*, ci ca instrument. Nici nu știm când și cât a reușit Biserica să fie Partenerul Statului, în cei 2000 de ani ce s-au scurs de la intrarea ei, în chip văzut, pe arena istoriei. La modul declarativ și ideal, acest parteneriat a funcționat, cu destule sincope, în Imperiul bizantin, deși au existat momente în care împărații au luptat să subjuge Biserica, precum și altele în care Biserica ar fi dorit să țină și sceptrul puterii seculare. Ortodoxia, cu toate împlinirile și neîmplinirile sale, nu a căzut în nici o extremă, spre deosebire de Apus, unde puterea spirituală și cea seculară au fost confiscate de *Suveranul Pontif*. Poate nu greșim dacă afirmăm că încercările puterii politice, seculare de a subjuga Biserica au fost mult mai numeroase și mai evidente, în toată istoria celor 2000 de ani de creștinism. Momentul Cuza este, prin excelență, un astfel de exemplu, căci în timpul domniei sale, nimeni nu poate să conteste că s-au pus bazele statului modern, cu toate instituțiile lui. Dar, din punctul nostru de vedere, al creștinului frământat de adevărul istoric, lucrurile se văd altcumva. Pentru noi creștinii și timpul și istoria au un conținut profund, nefiind nici scurgere nici înșiruire de date și evenimente. Subiectiv vorbind, timpul este distanța ce se scurge între chemarea și răspunsul nostru la asemănarea cu Dumnezeu, iar istoria este suma răspunsurilor sau refuzurilor umane, întru ființare sau întru parteneriatul de dialog în iubire cu Dumnezeu. Și vremea lui Cuza Vodă a fost marcată de o rupere cu trecutul. Dacă din punct de vedere social și politic această rupere își avea o motivație clară, cea religioasă a deschis calea unei confruntări chiar în interiorul Bisericii. Nu putem spune că tot ce a făcut Cuza Vodă în plan religios a fost dezastruos, dar nici nu putem trece cu vederea câteva fapte, care au marcat atunci, și poate definitiv, Biserica. De obicei, compendiile de istorie, lucrările de specialitate care abordează epoca lui Cuza, prezintă ca binefaceri pentru Biserică reformele sale din domeniu. Dacă sunt prezentate sumar și selectiv, putem accepta acest punct de vedere, dar dacă sunt cunoscute în totalitatea lor, atunci datele problemei se schimbă. Poate principele Cuza a fost călăuzit de cele mai bune simțăminte față de Biserică, dar felul în care a acționat a adus grave prejudicii acesteia. Nu putem, în lucrarea de față, să surprindem totalitatea manifestărilor dăunătoare Bisericii, ne mulțumim să menționăm conflictul pe care l-a deschis și apoi l-a întreținut cu mitropolitul Moldovei, Sofronie Miclescu, deși acesta fusese unul dintre

cei mai înflăcărați partizani ai unirii. De altfel, până nu l-a depus din scaun, domnitorul nu s-a lăsat. Și toate acestea pentru ce? Pentru simplul motiv că mitropolitul nu era de acord cu atitudinea lui față de Biserică: desființa mănăstiri fără acordul mitropolitului, numea titulari la eparhiile vacante fără să consulte ierarhia, voia să secularizeze averile mănăstirilor pământene, să dea un regulament pentru numirea clerului, a monahilor etc., etc. Oponându-i-se, mitropolitul a căzut în dizgrație și, pe lângă presiunile făcute asupra lui, s-a început o campanie denigratoare de calomniere, care a sfârșit prin retragerea sa din scaunul mitropolitan, care i-a grăbit și trecerea la cele veșnice. De altfel, nici față de mitropolitul Ungrovlahiei, Nifon, nu a avut o atitudine mai cavalerescă.

Îată cum se prezenta Biserica la urcarea sa pe tron:

În fruntea Mitropoliei Ungrovlahiei se afla Mitropolitul Nifon (1850-1875), iar eparhiile sufragane erau cârmuite de episcopii: Calinic la Râmnic (1850-1868), Filotei la Buzău (1850-1859) și Climent la Argeș (1850-1862). În fruntea Mitropoliei Moldovei se afla mitropolitul Sofronie Miclescu (1850-1862), iar eparhiile sufragane erau cârmuite de loțiitori: Nectarie Hermeziu Sotiriupoleos la Roman (1856-1864) și Calinic Miclescu Hariupoleos (1858-1861), urmat de Melchisedec Ștefănescu (1861-1864) la Huși. Pe tot cursul domniei lui Alexandru Ioan Cuza nu s-au făcut alegeri de mitropoliți sau episcopi, în cazul vacantării unor scaune ele au fost ocupate de loțiitori, iar din anul 1865 de ierarhi numiți prin decret domnesc⁹². Și pentru că regula este unică iar excepțiile infinite și Cuza, în raportul său cu Biserica, a început printr-o excepție și anume, numirea, prin decretul domnesc din 19 iunie 1859, fără consimțământul mitropolitului Nifon, a arhimandritului Dionisie Romano ca loțiitor al episcopului Filotei al Buzăului, care se îmbolnăvise. Aproximativ trei ani, arhimandritul a purtat de grijă de problemele eparhiei Buzăului, dar la 10 martie 1862 a fost înlocuit, pentru faptul că nu era de acord cu introducerea noului calendar. Dionisie Romano era conștient că o asemenea schimbare trebuia să fie bine gândită, bine pregătită, pentru a nu provoca derută în rândul credincioșilor. Abia peste 60 de ani avea să se împlinească acest deziderat în Biserică și atunci nu fără probleme. În acest sens arhimandritul Dionisie Romano a dat dovadă de multă înțelepciune și

⁹² pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1981, p. 113.

clarviziune, dar gestul său a fost interpretat ca rea voință și astfel a fost sancționat.

Tot în anul 1859, guvernul din Moldova a hotărât luarea averilor mănăstirilor chinoviale: Neamț, Secu, Agapia, Vărătic, Adam și Vorona și trecerea moșiilor lor sub administrarea Ministerului Cultelor. Cu acest prilej s-au desființat atelierele mănăstirești, s-au luat tipografiile de la Neamț și de la Mitropolie, s-au instituit comitete administrative pe lângă egumeni, întocmindu-se bugete pentru fiecare mănăstire.

Mitropolitul Moldovei, Sofronie Miclescu, în septembrie 1859, a scris domnitorului, protestând cu energie „în contra actului arbitrar al guvernului” căci, „prin luarea averilor mănăstirilor, se vatămă drepturile Bisericii”. Scrisoarea i-a fost însă înapoiată prin ministrul cultelor, care l-a și avertizat că dacă nu se va „mărgini cu acestea”, capul Statului îl va trata ca pe un călugăr de rând. Dar mitropolitul nu a cedat, dimpotrivă, în martie 1860 el a înaintat Adunării țării un protest, plângându-se de pustiirile făcute de guvern întru cele bisericesti. Plângerea sa nu s-a bucurat de atenția și respectul puterii, ci dimpotrivă a generat și mai multă îndârjire.

La 16 august 1860, prin ordonanță domnească s-au desființat mănăstirile Doljești și Zagavia, precum și alte 31 de schituri moldovene. Viețuitorii lor, în parte socotiți că sunt călugăriți în contra canoanelor și că au o purtare abătută de la morală, au fost duși în alte chinovii, iar bisericile și acareturile din jur prefăcute în biserici de mir, în ospicii pentru cerșetori invalizi, în școli sătești sau în alte asemenea așezăminte de folos obștesc. Două luni mai târziu, la 19 octombrie 1860, Vodă Cuza a promulgat legea „relativă la tacsă de transmitere asupra proprietăților așezămintelor publice”, prin care se prevedea o taxă de 10% pe un an, asupra venitului net al „proprietăților nemișcătoare ale mitropoliilor, episcopiilor, mănăstirilor închinată și neînchinată cu metoacele lor, al chinoviilor, mănăstirilor și bisericilor de sub diferite tutele, al seminariilor, precum și al oricărui alt așezământ de binefacere”⁹³. Se pare că la început această măsură se aplicase numai în Moldova, dar curând s-a extins și în Muntenia, unde, mai multe mănăstiri și schituri au devenit biserici de mir, iar în clădirile lor s-au așezat școli și așezăminte de asistență socială. Începând cu 19 octombrie 1860, tot venitul mănăstirilor

⁹³ Nicolae Șerbănescu, *150 de ani de la nașterea domnitorului Alecandru Ioan Cuza*, în „BOR.”, an LXXXVIII, nr. 3-4, 1970, p. 355.

intra în visteria statului, ceea ce crea o mare dificultate pentru supraviețuirea obștilor monahale.

În fața unor astfel de măsuri, mitropolitul Sofronie nu putea rămâne nepăsător, dovedindu-se unul din cei mai înverșunați potrivnici ai domnitorului. Dar Cuza nu s-a sfiit să-l atace pe mitropolit și prilejul s-a ivit la o recepție dată la palatul domnesc din Iași, după întoarcerea sa de la Constantinopol, recepție la care a fost invitat și mitropolitul. În fața tuturor dregătorilor țării, Cuza a rostit o cuvântare, adresându-se și mitropolitului, zicându-i: „Țara v-a încredințat toiagul arhipăstoresc ca s-o conduceți pe calea morală și a mântuirii sufletești. Eu sunt convins că Prea Sfinția Voastră aveți conștiința acestor mari și frumoase dorințe; dar sunteți rău înconjurat și rău sfătuit. De la un timp încoace clerul înalt a părăsit cu totul misiunea sa. În loc de a fi cel dintâi a da exemplul respectului către lege și autoritate, el s-a pus în stare de revoltă. Nu vom tolera o asemenea stare de lucruri, jignitoare fericirii și progresului țării. Trebuie ca în viitor capetele cale mai îndărătnice să se supună legii”⁹⁴. În continuare, domnitorul a amintit mitropolitului cum s-a împotrivit totdeauna la încercările miniștrilor de a introduce morala și disciplina în mânăstiri, la care mitropolitul a răspuns prin „cărți de afurisenie, care au provocat revolte întru călugări”, cum a protestat când guvernul a pedepsit pe răzvrătiți, cum s-a opus la destituirea stareșului mânăstirii Neamț, găsit vinovat de mai multe încălcări și cum el, în doi ani de-a rândul, se ferise a serba ziua onomastică a domnitorului, plecând de la reședință. „Ca simplu individ, spune Cuza, eu nu cer și nu am trebuință de rugăciuni de comandă și făcute fără voie, însă, ca șef al Statului cer și pretind ca mitropolitul Moldovei să se roage pentru domnul românilor”⁹⁵. După aceasta a acuzat pe mitropolit pentru abuzul despărțirii căsătoriilor „în care toate legile și cele dumnezeiești și cele omenești s-au călcat în picioare” de Dicasteria Mitropoliei, care, pe atunci, judeca astfel de pricini.

La urmă, domnitorul s-a adresat ministrului Cultelor, Mihail Kogălniceanu, spunându-i: „De aceea, domnule prezident al Consiliului și ministru de Culturi ad-interim, ne vedem siliți a vă arăta nemulțumirea noastră, pentru molătatea și indulgența cu care ați răbdat starea de

⁹⁴ pr. prof. Gheorghe I. Moiescu, pr. prof. Ștefan Lupșa, pr. prof. Alex. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, București, 1957, p. 501.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 502.

nesubordonare în care s-au pus unii din membrii clerului înalt, chiar de mâine veți lua măsurile cele mai energice pentru ca legea și autoritatea să fie respectate de toți, fără deosebire”⁹⁶.

În urma acestor învinuiri, mitropolitul Sofronie a fost suspendat din funcție la 7 noiembrie 1860, dat în judecată și trimis în surghiun la Mânăstirea Slatina. Pentru judecarea acestor „ilegalități”, pe temeiul art. 413 din Regulamentul Organic, prin aceeași Ordonanță domnească se institua un complet de judecată format din 12 arhieriei, din ambele Principate, iar pentru îndeplinirea îndatoririlor de mitropolit a fost numit arhierul Meletie Sinadon, care a îndeplinit această misiune până la 7 mai 1863.

La 1 decembrie 1860, A. Romalo, ministrul Cultelor și al Instrucțiunilor Publice din Moldova, a scris mitropolitului Nifon, de la București, cerându-i să trimită la Iași patru arhieriei, spre completarea numărului de judecători, ceruți de lege, propunându-i să primească președinția tribunalului de judecată.

Între timp, însă, lucrurile au luat altă întorsătură. La 7 decembrie 1860, Mihail Kogălniceanu a adus cazul mitropolitului Sofronie în fața Adunării Elective din Moldova și aceasta a încuviințat ca el să „se trimeată spre a fi studiat de o comisie de cinci membri, aleși din sânul ei”⁹⁷.

Suspendarea mitropolitului a dus la acuzații foarte grave aduse guvernului, astfel Mihail Kogălniceanu și-a dat demisia la 17 ianuarie 1861, în ziua următoare mitropolitul Sofronie a făcut paratesis din scaunul ce-l ocupase. Noul guvern, condus de Anastasie Panu, a propus să se primească demisia mitropolitului și să înceteze „orice proces sau urmărire din partea guvernului”, ceea ce domnul a acceptat.

Mitropolitul, rămas singur în nenorocirea sa, și-a dat sfârșitul în 18 mai 1861, „el trecea înaintea altui judecător, mai chemat să-l întrebe cum a păstorit turma ce-i fusese încredințată. Nici măcar cea mai simplă piatră de mormânt nu arată unde se odihnește acest fiu de boier mare, care stătuse mulți ani de zile în fruntea Bisericii moldovene”⁹⁸.

⁹⁶ A. D Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol. I, Iași, 1903, p. 165.

⁹⁷ Nicolae Șerbăneascu, *op. cit.*, p. 358.

⁹⁸ Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești*, Ediția a II-a, vol. II, Ed. Ministerului Cultelor și instrucțiunii publice, București, 1932, p. 291.

Am evidențiat un crâmpeli din *ciocnirea* viziunilor asupra locului Bisericii într-o societate în schimbare: un domnitor care voia o Biserică ascultătoare și rugătoare, nu pentru *el ca om*, ci pentru *el ca șef al statului, ca domn al românilor* și considera acest lucru o *datorie a mitropolitului Moldovei*; pe de altă parte, un ierarh, care nu se sfia să înfrunte pe față pe domn, fiindcă lua hotărâri și măsuri în Biserică și pentru Biserică fără să țină cont de specificul, de legile, de canoanele și de tradiția ei. Dacă nu am avea încredere în Judecata lui Dumnezeu, ar trebui să cerem reabilitarea mitropolitului Sofronie Miclescu, dar cuvintele lui Iorga, mai sus citate, spun totul.

Dar atitudinea pe care domnitorul Cuza a avut-o față de mitropolitul Moldovei nu a fost o excepție. O succintă privire asupra celorlalte acțiuni, îndreptate spre cele religioase, ar completa tabloul cunoașterii noastre față de momentul Cuza. Să luăm de exemplu *secularizarea averilor mănăstirești*, din anul 1863, despre care toți știm câte ceva. Cunoaștem partea corectă a acțiunii, căci mănăstirile închinată⁹⁹ datorau vistieriei a patra parte din venitul lor anual. La venirea pe tron, Cuza a constatat că acestea aveau sume importante pe care le datorau statului. Somându-le să-și achite datoriile, dar neputând ori nevrând, s-a ajuns la secularizare. Deosebit de greu a cântărit, în actul secularizării, și comportamentul egumenilor greci, de la mănăstirile închinată, care, de cele mai multe ori, cheltuiau banii în folosul personal, sfidând statul român.

Într-un raport întocmit în 1858 de reprezentanții celor șapte mari puteri europene trimiși în Principate se arăta că, în mănăstirile închinată, aproape nici nu mai există viață monahală și că toate veniturile lor enorme erau întrebuințate de egumenii greci. Raportul sublinia și faptul că mănăstirile respective se sustrăgeau sistematic de la obligația de a se reface bisericile și de a întreține școli sau spitale. Raportul respectiv a fost luat în discuția reprezentanților celor șapte puteri, iar prin Protocolul XIII al Convenției de la Paris din 1/13 aprilie 1858, s-a propus să se

⁹⁹ Ce erau aceste mănăstiri închinată? Nimic altceva decât mănăstiri pământene, dar care fuseseră închinată Locurilor Sfinte (a se înțelege Patriarhiile Apostolice: Constantinopol, Ierusalim, Antiohia și Alexandria, precum și Muntele Athos), după ce acestea, căzând în mâinile turcilor nu mai aveau posibilități materiale de subzistență. Închinările au început încă de la formarea statelor feudale, dacă nu și mai devreme. Exemplu mănăstirea Sf. Arhangheli din Perii Maramureșului. Scopul închinării era nobil, dar a fost ușor pervertit, compromis.

ajungă la o înțelegere între cele două părți, iar în caz negativ, să se recurgă la un arbitraj. Protocolul XIII prevedea că: „Spre a da o dezlegare dreaptă neînțelegerii ce există între guvernul Principatelor și clerul grecesc, părțile interesate sunt invitate a se înțelege între ele printr-un compromis. În cazul în care ele nu s-ar putea înțelege, în decursul unui an, se va hotărî pe calea arbitrajului. În cazul când arbitrii nu ar parveni a se înțelege, ei vor alege un supra-arbitru, el va fi numit de Poartă, în înțelegere cu Puterile garante”¹⁰⁰.

La începutul domniei lui Alexandru Ioan Cuza mănăstirile închinat din Moldova datorau statului 1.466.520 lei, iar cele din Țara Românească 19.490.124 lei, datorie provenită din a patra parte din veniturile lor pe ultimii ani, pe care trebuia să-i verse în visteria țării.

Suprafața moșiilor mănăstirilor închinat și neînchinat era considerabilă. În Muntenia, bunurile mănăstirilor închinat și neînchinat însumau 2.802.977,5 pogoane, adică 27,69% din suprafața rurală a ei. Pentru Moldova, statistica publicată de Costache Negruzzi arată că, din suprafața totală a țării, mănăstirile dețineau 653.260 de fălci și 45 de prăjini, adică 22,33% din suprafața țării.¹⁰¹

Trebuie să amintim că în Țara Românească erau 69 de mănăstiri, din care 35 închinat, iar în Moldova 122, din care 29 erau închinat.

Ceea ce se uită este faptul că secularizarea s-a făcut asupra tuturor averilor mănăstirești, atât închinat cât și neînchinat, lipsind mănăstirile de orice posibilitate de activitate filantropică, misionară, culturală etc.

În ziua de 13/25 decembrie 1863 guvernul condus de Mihail Kogălniceanu a prezentat Camerei deputaților proiectul de lege al secularizării, care a fost votat cu 93 voturi pentru și 3 contra. Articolul întâi al proiectului de lege pentru secularizarea averilor mănăstirești prevedea: „Toate averile mănăstirești din România sunt și rămân averi ale Statului”¹⁰². Articolul al doilea al legii prevedea înscrierea veniturilor averilor secularizate „între veniturile ordinare ale bugetului Statului”. Articolul al treilea se referea la suma pe care, sub formă de ajutor, Statul o acorda, odată pentru totdeauna, Locurilor Sfinte, către care „erau închinat unele din mănăstirile pământene”. Această sumă era de

¹⁰⁰ A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. I, p. 303.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 316.

¹⁰² Giurescu, C. C., *Viața și opera lui Cuza Vodă*, Ed. Științifică, București, 1966, p. 195.

82.000.000 de lei, în care intrau însă și datoriile către stat, de 31.000.000 de lei a amintitelor mânăstiri închinat. Locurile Sfinte urmau să primească o sumă de 51.000.000 de lei, suma constituind un capital inalienabil, care, potrivit articolului cinci, trebuia să servească exclusiv la „întreținerea bisericii ortodoxe din Orient și a stabilimentelor de binefacere lipite către ea”. Pe lângă această sumă, statul român mai afecta, potrivit articolului șapte, o sumă de 10.000.000 de lei pentru fondarea la Constantinopol a unei școli laice și a unui spital, care urmau să fie conduse de agentul României la Poartă și un consiliu de patru membri, din care doi numiți de guvernul român și doi aleși de comunitățile religioase ale Locurilor Sfinte. În sfârșit, guvernul român urma să ia înapoi de la egumenii greci toate ornamentele, cărțile și vasele sacre, precum și documentele ce le-au fost încredințate (art. 6) și, totodată, să ia măsuri de a garanta atât capitalul de 51 milioane, cât și întrebuințarea veniturilor acestui capital (art. 9)¹⁰³. Deoarece nu s-a ajuns la o înțelegere cu grecii, care voiau despăgubiri mult mai mari, puterile garante au încetat să mai susțină cauza lor și astfel statul român nu a mai răscumpărat cu nimic averile secularizate ale mânăstirilor închinat. Dacă privim cu atenție numărul mânăstirilor închinat și al celor neînchinat vom constata că cele pământene au fost mult mai numeroase, iar statul român se angaja să salarizeze personalul de cult și să ajute Biserica în misiunea sa filantropică, misionară, pastorală, gospodărească etc. Actul secularizării a făcut posibilă legea agrară, a împrumutării țăranilor, dar a decapitat monahismul românesc.

De altfel, în același curent s-a înscris și altă lege a lui Cuza, despre care vom aminti succint. După secularizare politica internă s-a schimbat, iar după lovitura de stat din 2/14 mai 1864, s-au întocmit noi legiuiri, parte din ele referitoare la viața Bisericii.

Astfel, prin *Legea pentru înmormântări*, decretată la 18 și promulgată la 27 martie 1864, toate cultele au fost obligate să-și facă cimitire la cel puțin 200 de metri de marginea fiecărui oraș sau sat, interzicându-se, totodată, înmormântările în locașurile de cult. Legea îngăduia ca în cimitirul creștin să se poată înmormânta oricine și cei de alte religii, pentru care nu vor fi cimitire speciale. Acum au apărut cimitirele comunale și cele din jurul bisericilor, în special din orașe, au încetat să mai funcționeze.

¹⁰³ Nicolae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 377.

Prin art. 92 din *Legea comunală*, din 31 martie 1864, actele de stare civilă (naștere, căsătorie, deces), care până atunci erau în sarcina slujitorilor Bisericii, au fost trecute în seama primarilor comunali. Prin introducerea *Codului civil*, la 4 decembrie 1864, „despărțirile căsnicești” (divorțurile) au fost luate din competența tribunalelor bisericești (dicasterii) și date tribunalelor civile județene. Prin același Cod rămânea obligatorie numai căsătoria civilă, iar gradele de rudenie de la gradul patru în sus nu mai constituiau impedimente la căsătorie. Această prevedere a relativizat taina cununiei și a făcut posibilă căsătoria între verii primari.

Spre sfârșitul anului 1864, s-au dat trei legi care priveau direct Biserica Ortodoxă Română. Prima din ele, dar și cea mai nepopulară lege pentru Biserică, a fost *Legea călugăriei* sau *Decretul organic pentru reglementarea schimei monahicești*, din 30 noiembrie 1864. și pe care noi am publicat-o integral¹⁰⁴. Legea a avut urmări defavorabile pentru Biserică, pentru că mânăstirile au rămas aproape pustii, pierzându-și rostul pe care l-au avut altădată în istoria Bisericii și a culturii românești.

Dar nu putem contesta meritele domnitorului în ceea ce privește încercarea de a scoate Biserica Românească de sub jurisdicția administrativă a Constantinopolului. În acest sens a promulgat *Decretul organic privind înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române*. El a fost decretat la 3 decembrie 1864 (decret nr. 1703) și promulgat la 6 decembrie 1864. Biserica, însă, nu era încă pregătită pentru acest pas. Ceea ce trebuie să remarcăm este faptul că, la elaborarea acestui act normativ, un rol important l-a avut vlădica Dionisie Romano. Guvernul Cuza, prin Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, a consultat pe arhiereul Dionisie Romano, iar părerile sale au fost publicate în presă¹⁰⁵. Arhiereul Dionisie sublinia că țara noastră de la 1832 a intrat „pe o cale de reformă” și că în această perioadă Biserica Română n-a făcut nimic în privința organizării sale. Faptul acesta se resimțea în viața ei de toate zilele și când răul devine evident, afirma arhiereul, conducătorii au obligația, potrivit canoanelor 37 Apostolic, 12 al Sinodului al IV-lea Ecumenic și al VI-lea, al Sinodului al VII-lea Ecumenic, să se întrunească în sinod, spre a lua

¹⁰⁴ pr. conf. univ. dr. Ionel Ene, *Gânduri despre Unirea Principatelor*, în „Glasul Adevărului”, Anul XV, nr. 134, ianuarie-martie, 2004, p. 104.

¹⁰⁵ pr. Gabriel Cocora, *Legea sinodală din 1864*, în „BOR.”, nr. 3-4, 1969, p. 399.

măsurile necesare de îndreptare. Conformându-se acestor canoane, Biserica Ortodoxă de Răsărit a ținut 7 Sinoade Ecumenice și alte 9 sinoade mai mici sau locale, iar după despărțirea bisericilor întrunirea sinoadelor ortodoxe a continuat, unul dintre ele ținându-se la Iași. În fața acestei realități, remarca arhiepiscopul Dionisie, Biserica Ortodoxă Română nu poate justifica „această flagrantă călcare de canoane”. Este deci timpul ca guvernul să convoace un sinod. Problema a fost dezbătută aproape la fiecare eparhie de către așa numitele „consilii clericale”, toate preconizând în unanimitate „unirea Bisericii Ortodoxe din Principatele Unite Române sub un singur cap care va administra Biserica conform canoanelor ecumenice. Conducerea va fi sinodală, iar componența Sinodului mixtă”¹⁰⁶.

Decretul cuprinde cinci capitole. Primul articol din lege prevedea că „Biserica Ortodoxă Română este și rămâne independentă de orice autoritate bisericească străină, întru tot ce privește organizarea și disciplina”. Aceasta era prima legiferare oficială a străvechii „neatârnări” sau autocefalii a Bisericii Ortodoxe Române. Articolul 2 prevedea formarea unui sinod general al Bisericii române, precum și a „unor sinoade eparhiale”, pentru fiecare eparhie. Articolul 3 prevedea că sinodul general, prin „consultațiuni cu Biserica Ecumenică de Constantinopol”, menține unitatea dogmatică a sfintei religii ortodoxe române cu Biserica mare a Răsăritului¹⁰⁷. Sinodul general era compus din mitropoliți, episcopi eparhioți, din arhierii titulari români, din decanii Facultăților de teologie din București și Iași și din câte trei deputați din fiecare eparhie, pentru trei sesiuni, aleși de clerul de mir dintre preoții de mir și laicii cu studii teologice. Sinodul general se va întruni „la fiecare doi ani în ziua întâi a lunii iulie”, va ține ședințe ordinare, va fi convocat în sesiune ordinară, se va aduna în Capitala țării, va fi prezidat de mitropolitul Ungrovlahiei, care pe baza unei ordonanțe domnești, cu data de 11 iunie 1865, a primit titlul de „primat al României”¹⁰⁸. Sinodul nu s-a întrunit decât trei sesiuni după care s-a autodizolvat, boicotat fiind din interior. A fost în schimb premergătorul dobândirii autocefaliei.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 400.

¹⁰⁷ pr. Nicolae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 385.

¹⁰⁸ pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 122.

O altă lege promulgată de domnitorul Cuza a fost cea privitoare la alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți.

În prima sa formă, acest proiect cuprindea șapte articole și era intitulat: *Proiect de lege pentru alegerea de mitropolit și episcopi eparhioți în România*. După trecerea lui pe la Consiliul de Stat s-a tot modificat, ajungând până la urmă *lege pentru numire de ierarhi și nu de alegere*, cum fusese la început. În această formă, *Legea pentru numire de mitropoliți și episcopi eparhioți în România* a fost votată de Adunarea Electivă a României la 20 ianuarie 1865 și la 5 februarie 1865 de Senat. Prevederile legii au produs în țară o mare nemulțumire, fapt pentru care domnitorul Cuza a promulgat-o abia în 11 mai 1865, cu decretul nr. 669¹⁰⁹.

Noua lege cuprindea următoarele articole:

1. *Mitropoliții și episcopii eparhioți ai României se numesc de domn, după o prezentare a Ministerului de Culte, în urma deliberațiunii Consiliului de Miniștri.*

2. *Mitropoliții și episcopii se numesc din clerul monahal român, mitropoliții având vârsta de 40 de ani, iar episcopii de 35 de ani, cunoscuți prin pietate, învățătură și capacitate.*

3. *Mitropoliții și episcopii sunt justițiabili pentru delictе spirituale înaintea Sinodului țării, iar pentru orice alte delictе înaintea Curții de Casație.*

În ziua de 10 mai, chiar înainte de emiterea ordonanței domnești de promulgare, Ministerul Cultelor a și purces la completarea scaunelor episcopale vacante, sperând într-o normalizare a vieții bisericești.

Prin aceasta însă nu s-a adus Bisericii liniștea de care avea atâta nevoie. Noul fel de completare a scaunelor vacante episcopale prin numirea de titular de către puterea de Stat și nu prin alegere, cum era tradiția, a întărit și mai mult opoziția unora față de legile bisericești ale lui Cuza. Acest fapt a dezlănțuit în țară mișcarea sub numele de *lupta pentru canonicitate*, care a tulburat Biserica Română vreme de aproape două decenii și a aruncat peste multe lucruri bune, din politica religioasă a domnitorului Cuza, sămânța îndoielii și a neîncrederii. În fruntea ei se găseau frații arhieriei Neofit și Filaret Scriban, arhierul Iosif Bobulescu,

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 396.

arhiereul Ioanichie Evantias. Dintre mireni a luat atitudine împotriva legilor lui Cuza „comitele” Scarlat Rosetti¹¹⁰ prin ziarul său „Eclesia”.

Ca și în cazul Legii sinodale „canonicii” susțineau că, prin numirea episcopilor cu decret, au fost nesocotite canoanele și vechile rânduieli ale Bisericii noastre. În realitate, numirea chiriarhilor prin decret nu era ceva nou sau neobișnuit, căci și în trecut au fost cazuri când domnii noștri numeau pe scaunele vlădicești pe cine voiau. De altfel, în toate Bisericile Ortodoxe, conducătorii statului, socotiți protectori ai Bisericii, aveau dreptul să-și spună cuvântul la alegerea și numirea episcopilor, drept recunoscut și de Biserică. Formal, i se poate imputa Legii doar faptul că nu se prevedea și recunoașterea de către Biserică a celor numiți de către domn, deși în cazul ierarhilor numiți, majoritatea erau hirotoniți mai de mult, având recunoașterea Patriarhiei de Constantinopol.

Trebuie să precizăm că la toate legile, date de Cuza ori guvernele din timpul său și care, într-un fel sau altul, veneau în atingere cu normele, canoanele, rânduielile ori tradițiile bisericești, Patriarhia Ecumenică a ripostat. S-a păstrat o bogată corespondență între mitropolitul primat Nifon și patriarhul ecumenic Sfronie al III-lea (1863-1866)¹¹¹, care, nemulțumit de secularizarea averilor mănăstirești închinată, suspecta pe români că sunt influențați de catolicism. În acest context a activat vlădica Dionisie Romano la Buzău.

El s-a născut la Săliștea Sibiului, la 29 iulie 1806, făcând parte din pleiada transilvănenilor ce au trecut Carpații, „spre cele două țări românești...în căutarea de rosturi și împliniri...în Patria liberă, împreună cu frații de aici”¹¹². Purta numele de familie Roman, devenit ulterior Romano. A rămas orfan de tată din fragedă copilărie și înainte de a împlini vârsta de 17 ani îl întâlnim la mănăstirea Neamț, dornic de a învăța carte, fapt ce îl face să părăsească mănăstirea, atunci când la București s-a deschis școala lui Gheorghe Lazăr. Spera să capete o bursă de studii, dar nu a avut șansa, căci mitropolitul Veniamin Costache trimisese la București cinci tineri, iar Sofronie Miclescu, care fusese de curând promovat în scaunul de episcop de Huși, deși plecase din obștea

¹¹⁰ pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 126.

¹¹¹ pr. prof. I. Rămureanu, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe*, în „BOR.”, nr. 7-10, 1959, p. 951.

¹¹² *Ibidem*, p. 101.

Neamțului, nu-l cunoștea atât de bine pe tânărul ardelean încât să-și asume unele angajamente financiare. Fără a-și lua binecuvântarea superiorului, Dionisie a plecat spre București, cu un meșter potcapier din Neamț, pe nume Teodul, și împreună s-au așezat la Cernica. Era în 1825. Neavând carte canonică, mitropolitul Grigorie al IV-lea Dascălul îl trimite la mănăstirea de metanie. El însă ajunge la tipografia boierilor Clinceanu și Topliceanu, de la Cișmeaua Mavrogheni, cumpărată ulterior de I. H. Rădulescu, unde a lucrat ca zețar, cu dorința fierbinte, transformată în realitate, de a urma cursurile Școlii lui Gheorghe Lazăr. În 1828 izbucnește războiul ruso-turc și școala de la Sfântul Sava s-a transformat în spital pentru soldații ruși, rămânând închisă până în 1832. În acest interval de timp s-au produs schimbări și în cursul vieții tânărului tipograf, căci mitropolitul țării a luat drumul pribegiei, în Basarabia, iar episcopul Neofit al Râmnicului a primit poruncă, de la Divanul Valahiei, să ocârmuiască mitropolia Țării Românești. La Argeș ajunsese episcop Ilarion, fostul sftenic al lui Tudor Vladimirescu, care având mănăstirea Antim ca metoc al eparhiei sale, l-a cunoscut pe Dionisie Romano, l-a luat pe lângă el, l-a hirotontit ierodiacon, dându-i posibilitatea să învețe franceza și greaca. Cum în 1829, după încheierea tratatului de pace ruso-turc de la Adrianopol, țările române scăpau de monopolul turcesc, dar intrau în sfera de influență rusă, pe scena politică românească aveau loc schimbări fundamentale. La 30 martie 1830 se încheiau lucrările de elaborare a Regulamentului organic, „o adevărată constituție care înzestra Principatele cu instituții moderne menite să favorizeze dezvoltarea lor pe calea capitalismului”¹¹³. În toamna anului 1831, după adoptarea textului Regulamentului organic de către Obșteștile Adunări Extraordinare din Țara Românească și Moldova, s-a hotărât ca în orașele mai mari să se înființeze școli naționale, care să înlocuiască școlile grecești, unde românii erau ironizați, persiflați, umiliți, încât deveniseră de nesuportat. Dar se punea problema profesorilor, fapt care a dus la organizarea unor cursuri speciale, la reînființata Școala națională de la Sfântul Sava, după metoda Lancaster¹¹⁴, metodă ce urma a fi

¹¹³ Constantin C. Giurescu, *Istoria României în date*, p.173.

¹¹⁴ Un sistem de învățământ englezesc, în care un elev foarte bun la învățătură ajuta pe profesor la predare, instruind o grupă de elevi. Metoda Lancaster sau Bell-Lancaster încredea unui elev, mai bun la învățătură, responsabilitatea menținerii ordinii și disciplinei din clasa în care se afla.

folosită și în teritoriu. Printre absolvenții acestor cursuri se număra și Dionisie ierodiaconul, care primea la 1 februarie 1832 „înscris iscălit de profesorii ce alcătuiseră consiliul, S. Marcovici, Eufrosin Poteca și Moroiu, că este capabil să conducă el însuși o școală de județ”¹¹⁵.

La 12 martie 1832 Dionisie Romano a fost numit profesor la Școala națională din Buzău și astfel începea legătura sa cu orașul unde mai târziu avea să ajungă părintele spiritual al eparhiei. Respectat și ajutat de episcopul Chesarie, Dionisie, profesor național, a primit și misiunea de a conduce tipografia episcopală, ușurându-și astfel misiunea de a tipări manuale pentru școala ce o slujea.

Perioada 1832-1841, cât a stat la Buzău, a fost, pentru ierodiaconul Dionisie Romano, plină de împliniri¹¹⁶. Manuale, cărți prelucrate și traduse, un periodic, *Vestitorul Bisericesc*, eseuri și alte multe realizări, pot fi menționate și puse pe seama profesorului național, ierodiaconul Dionisie.

În anul 1840 în scaunul mitropolitan de la București urca episcopul de Râmnic, Neofit. Preocupat de situația Seminarului din capitala țării, a adus, de la Buzău, pe învățatul și experimentatul ierodiacon Dionisie Romano, numindu-l director în locul ieromonahului Ierotei, care nu era prea învățat.

Dintre bucuriile avute și oferite în a doua perioadă bucureșteană 1841-1848, putem menționa bursele de studii oferite, la intervenția sa, de mitropolit unor tineri, dar și faptul că a fost hirotonit preot, primind, succesiv, rangul de protosinghel și arhimandrit.

Dar șederea la București s-a terminat odată cu izbucnirea revoluției de la 1848, când, declarându-se adeptul schimbării și luând parte direct la ostilități, a fost nevoit, odată cu înfrângerea mișcării, să ia drumul pribegiei în Transilvania, unde a intrat în grațiile mitropolitului Andrei Șaguna.

Întors în București ca însoțitor al marelui Șaguna, Dionisie nu a putut rămâne aici, nefiind în grațiile mitropolitului Neofit, ci a revenit la Buzău, stabilindu-se la mănăstirea Băbeni, unde a pus bazele unei reviste lunare, Biblioteca religioasă morală și a editat o foaie lunară, „Echo ecclesiastic”. Deși la mănăstirea Băbeni a rămas scurt timp, 1849-1851, a

¹¹⁵ V.A.Urechia, *Istoria Școalelor*, București, 1892, vol. I, p. 164, apud Antonie Plămădeală, *op. cit.* p. 103.

¹¹⁶ A se vedea Antonie Plămădeală, *op. cit.* p. 103-109.

avut împliniri numeroase¹¹⁷, fapt care i-a și adus promovarea la cârma mănăstirii Sadova din Oltenia, 1851-1853. Aici a continuat tipărirea de lucrări, proprii sau traduceri, a înființat o școală pentru monahi și pentru copii săraci din împrejurimi, dar când a izbucnit războiul ruso-turc, 4/16 octombrie 1853, cunoscut și sub numele de Războiul Crimeii (1853-1856), a fost învinuit de înaltă trădare în favoarea turcilor. Nevoit să fugă din țară, a mers la Constantinopol, unde a fost primit ca erou și decorat de sultan. Rușii au cerut mitropolitului Nifon să-l judece, ceea ce a și făcut, dar cu tact, depunându-l din stăreția de la Sadova și comunicând guvernului să-l extrădeze și să-l trimită în Moldova, de unde plecase fără binecuvântare, cu ani în urmă. Așa a ajuns la mănăstirea Neamț, în 1853, fiind numit stareț în 1855 de domnitorul Grigorie Ghica, împotriva voinței soborului și a mitropolitului Sofronie Miclescu. Deși a promis, la instalare, reforme nu a avut timpul decât să pună bazele unui Seminar monahal, căci anul următor domnitorul și-a pierdut scaunul, locul luându-i-l caimacamul antiunionist Teodor Balș. Destituit, Dionisie a fost nevoit să revină la Iași, unde a lucrat cu înfocare pentru unire. Când episcopul Filotei s-a îmbolnăvit, domnitorul Alexandru Ioan Cuza, sfătuit și de prietenii săi, l-a numit pe Dionisie locotenent de episcop la Buzău. Dar, așa cum se știe, Cuza intrase în conflict cu mitropolitul Nifon, în dorința lui de a-și subjuga Biserica. El voia să numească ierarhii prin decret domnesc și să nu mai fie aleși de Biserică. Conflictul a fost uneori dramatic, mitropolitul Sofronie Miclescu a fost scos din scaun, Nifon și Sf. Calinic erau singurii ierarhi canonici. De aceea, cererea domnitorului de a fi hirotonit Dionisie episcop de Buzău, s-a lovit de refuzul mitropolitului Nifon. Și lucrurile au rămas incerte până la începutul anului 1864, când Dionisie a intrat în conflict cu guvernul pe marginea îndreptării calendarului. Paradoxal, deși era considerat progresist Dionisie a cerut ca toate Bisericile Ortodoxe să se pronunțe asupra oportunității schimbării calendarului și nu numai o Biserică. A fost destituit dar a câștigat, pentru aceasta, simpatia mitropolitului Nifon.

¹¹⁷ A publicat cărți religioase, istorico-religioase, traduceri din Chateaubriand și Fer. Augustin. În urma publicării unei *Cărți de rugăciuni*, dedicată doamnei Elisaveta, soția domnitorului Barbu Știrbei, legăturile cu Bucureștiul s-au reluat, iar la alegerea noului mitropolit, Nifon, Dionisie Romano a cucerit bunăvoința multora prin felul cum a vorbit la instalarea acestuia. Tot printr-o cuvântare, de astă dată întocmită de el și citită de noul episcop de Buzău, Filotei, Dionisie Romano și-a sporit cuantumul de încredere și bunăvoință.

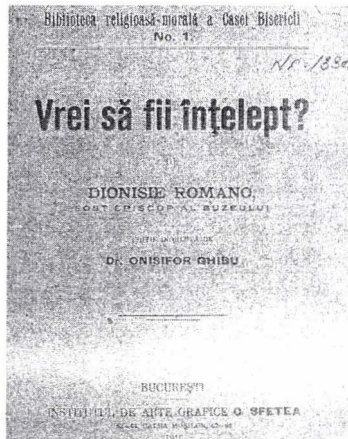
Spre sfârșitul aceluiași an, 1864, a fost înființată o nouă episcopie, a Dunării de Jos, cu reședința la Ismail și care avea în componență județele Ismailul, Bolgradul, Covurluiul și Brăila. Cum la nou înființata eparhie a fost numit episcop locotenentul de episcop de la Huși, rămânea totuși vacant un scaun episcopal. Cuza și-a adus aminte de Dionisie și i-a cerut să preia conducerea Hușilor, dar tot cu statutul de locotenent, deoarece conflictul dintre Biserică și stat nu se atenuase. Abia odată cu promulgarea Legii pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România, la 20 ianuarie 1865, de Cameră și 5 februarie, de Senat situația locotenenților de episcop ori mitropolit se schimba. La 11 mai 1865 eparhiile vacante erau completate cu titulari, adică: Atanasie Stoenescu la Argeș, Melchisedec Ștefănescu la Dunărea de Jos, Calinic Miclescu mitropolit al Moldovei, Dionisie Romano la Huși și Iosif Gheorghian la Buzău. Numirile de ierarhi, făcute de domnitor, erau totuși anticanonice, și o situație de provizorat, ca cea generată de atitudinea lui Cuza față de Biserică, nu mai întâlnim în istoria Bisericii Ortodoxe Române. De aceea cei mai mulți dintre nou numiții ierarhi au hotărât să demisioneze. Cuza voia să aibă și ierarhi favorabili reformelor inițiate dar și o Biserică autocefală. De aceea i-a convocat pe demisionari pentru a le explica situația și dorința lui de a scăpa de influența străinilor, în general și a grecilor în special. Atunci, Dionisie, profitând că era demisionar și ierarhul de la Buzău, a condiționat rămânerea sa într-un scaun episcopal de numirea la Buzău, unde, tot prin decret domnesc fusese nominalizat Ghenadie. La 31 mai Al. I. Cuza semna decretul de transfer, a lui Dionisie Romano de la Huși la Buzău și a lui Ghenadie de la Buzău la Argeș. Marele ierarh își începea ultima și la fel de bogată parte a activității sale, la Buzău. Dintre cele mai deosebite realizări putem menționa: repararea paraclisului, ce suferise de pe urma unui incendiu; construirea din nou a părții de clădire ce leagă paraclisul de palatul episcopal; amenajarea, în anul 1861, a izvoarelor de ape minerale de la schitul Nifon, pe care le-a pus la dispoziția armatei; a amenajat primul parc al Buzăului, în fața episcopiei ș.a. Dar activitatea culturală a fost și de această dată de excepție. Astfel, înființându-se Societatea Academică Română, în anul 1867, el se numără printre primii ctitori ai Bibliotecii Academiei, donând un număr de 73 din cele mai vechi cărți și manuscrise, în vreme ce donațiile celorlalți nu depășesc două sau trei volume. Ca recunoaștere a acestei contribuții dar și pentru activitatea sa

culturală deosebită, a fost numit membru de onoare al Academiei Române, la 1 august 1867¹¹⁸. A repus tipografia eparhială în funcțiune tipărint mai multe cărți¹¹⁹. Dar zbuciumata-i viață și-a oprit cursul pământesc la 66 de ani, căci la 18 ianuarie 1873, vlădica Dionisie își începea călătoria veșnică, cu sufletul, după ce-și înveșnicise numele și opera și făcuse muncă de pionerat în multe privințe. A fost îngropat lângă catedrala episcopală, nu departe de înaintașul său Chesarie, având înscrise pe crucea ce-i străjuie mormântul cuvintele ultimei rugăciuni ce a făcut-o pentru țara ce și-a iubit-o și pentru care s-a jertfit: „Doamne, nu pedepsi România pentru păcatele fiilor ei”.

¹¹⁸ A se vedea mai pe larg la Antonie Plămădeală, *op. cit.* p. 123.

¹¹⁹ A se vedea pr. Gabriel Cocora, *Contribuția episcopului Dionisie Romano la dezvoltarea omileticii românești*, în „Mitropolia Olteniei”, XXI, 1969, nr. 3-4, p. 207-243; *Manuscripte din biblioteca episcopului de Buzău, Dionisie*, în „Revista istorică”, an IV, 1918, nr. 11-12, p. 151-162.

VREI SĂ FII ÎNȚELEPT?*

Dionisie ROMANO

Dacă vom căuta izvorul celor mai multe nenorociri cari ne întâmpină în viață, vom afla că el zace în purtarea fără de orânduială a celor mai mulți oameni, cari, nefiind obișnuiți de tineri să lucreze după dreptul cuvânt și după principiile pe cari, le dictează datoria și înțelepciunea, se conduc de capricii sau de patimi.

Tânărul care va să intre în lume și să-și facă norocirea trebuie să fie exact în treburile sale, cinstit și vrednic în slujba sa, luător aminte pentru interesul său și al altor oameni. Mai vârtos al acestor din urmă nu trebuie niciodată să-l piardă din vedere. Știm din experiență cât de primejdios și de greu lucru este a atinge interesul oamenilor cu cari avem a face, cât de lesne se simte vătămat și ce urmări rele poate să aibă aceasta. Fiecare om are vrăjmași, pe față ori ascunși, care pândesc cu asprime fiecare pas pe care-l facem și stau gata să tragă folos din nenorocirea noastră. Toate acestea dovedesc trebuința de a cunoaște principiile înțelepciunii.

* Lucrarea cuprinde înțelepciuni culese și adaptate de Dionisie Romano. A apărut în „Biblioteca religioasă-morală a Casei Bisericii”, nr. 1, București, 1916, p. 193-206. Ediția a fost îngrijită de dr. Onisifor Ghibu.

DIONISIE ROMANO, 200 de ani de la naștere, Buzău, 2007, p. 85 – 96.

Iată pentru ce socotim că nu va fi neplăcut cetitorilor noștri, mai vărtos tinerilor, dacă vom însemna aici câteva principii generale de înțelepciune scoase din experiență.

1.

Tinere, mai înainte de toate, obișnuiește-ți mintea la învățătură și luare aminte. Fără de aceasta, toate sboară și nu-ți rămâne nimic. Ți se va întâmpla și ție ca și chimistului fără experiență care, neastupându-și bine vasele, nu dobândește nici un rezultat din lucrarea sa.

2.

Gândește-te că nimic nu este mai trebuincios decât datoria și nimic mai de folos decât virtutea. Acestea două sunt în strânsă legătură cu toate lucrurile noastre. Îndreptează-ți viața întregă după poruncile datoriei și ale virtuții.

3.

Reputația este un lucru iscodit de oameni. În sine ea nu însemnează mult. Dar de când ea a fost statornicită de oameni, a dobândit atâta însemnătate, încât trebuie s'o prețuim mai mult decât toate bunurile vremelnice. Îngrijește dar de reputația ta și ia aminte de numele tău cel bun pe care ți l-ai câștigat.

4.

Deobiceiul tinerei sunt iuți la socoteală. Adeseori nebăgând seama, ei trec lesne în nesocotință. Silește-te a-ți statornici duhul și a-ți înfrâna imaginația. Nu te grăbi fără trebuință și silește-te a-ți cumpăta vioiciunea duhului; obișnuiește-l la o judecare serioasă; împotrivește-i-te cu sânge rece când vrea să te târască.

5.

Tot ce sclipește este amăgitor și dă de bănuț. Păzește-te de a te arăta că ești om de spirit, în paguba inimii tale. Dumnezeu nu ți l-a dat ca să faci paradă din el, ci ca să-l întrebuițezi spre binele tău și al aproapelui. El să se vază la tine, dar nu să producă miare.

6.

Agere sunt gândurile tânărului, limba lui însă să fie mai târzie. Vezi dacă ceea ce ai gândit este înțelept, mai înainte de a-ți fi dat pe față gândul tău prin vorbă ori prin faptă. Iar ca să te poți exprima curat și fără stângăcie, nu trebuie deloc să cauți mai dinainte zicerile. Dacă ideia va fi coaptă și dreaptă, atunci zicerea vine de la sine, exprimarea se naște deodată cu ideia.

7.

Vorbește așa ca să nu te căiești niciodată că ai vorbit sau că ai tăcut. Tăcerea nu este întotdeauna un semn de înțelepciune. Acela va vorbi mai bine, care va ști să tacă la vreme.

8.

Nu obosi răbdarea oamenilor cu povestiri lungi și vorbe flecare. Vorbește lucruri ce pot interesa pe ascultători prin nouțtea lor.

9.

În vorbirea ta să domnească simplicitatea. Numai printr'însa ne vom putea feri de a nu cădea în greșalele iubirii de sine.

10.

La vârsta ta trebuie să asculți numai. În vorbele altora să nu te amesteci decât când vei fi poftit. Strânge material pentru cunoștința de oameni, pentru iscusință și modestie - lucruri care numai în adunările

cele bune se pot câștiga. De aceea, cu tot dinadinsul îți recomand bunele societăți; numai prin frecventarea lor ne poleim și cunoașterea din zi în zi mai bine meșteșugul de a ne purta cu mai marii, cu cei de o potrivă și cu cei mai mici decât noi.

11.

Nu te sili prea mult să dobândește cinstirea oamenilor; nu cerși lauda lor. Nu pretinde laudă pentru faptele tale, ci fă binele pentru că e bine! Acesta este temeiul pe care îți poți ridica numele: numai așa vor fi siliți oamenii să te cinstească.

12.

Fugi de zgârcenie: dintre toate greșalele aceasta este cea mai proastă. Risipitorul e urât de toți; scumpul urgisit de toți. Economia peste măsură nu mai e nicidecum virtute. Fii milostiv, darnic și generos, dar să nu cazi în risipă. Sfătuiește-te necurmat cu înțelepciunea, fără de care nu este virtute.

13.

Când faci bine nu te gândești la recunoștința oamenilor. Să nu-ți pese că, făcând bine, înmulțești numărul nerecunoscătorilor. Facerea de bine să nu isvorască din interes. Binefacerile nu pier niciodată; însăși nerecunoștința le pomenește.

Când poți servi pe cineva, fă-o aceasta cu bucurie și cu bunăvoință; într'acest chip îl vei îndatora îndoit. Nu aștepta până ce prietenul tău va fi silit să alerge la tine după ajutor; apucă-i tu mai înainte cu toate ce poți. Cu aceasta îl vei scuti de neplăcerea de a te ruga, care umilește amorul propriu. Arată că un prieten adevărat știe să ajute fără să fie rugat.

14.

Ține-te de cuvânt și fă cum ai spus. Adu-ți aminte ce a zis unul dintre înțelepții păgâni: trei lucruri se cer spre a ne asemăna zeilor: a face bine, a vorbi adevărul și a se ține de cuvânt.

15.

Păzește-te de toată nesocotința și nu-ți da taina nimănui, ori, dacă o dai, dă-o la o persoană pentru care să nu te căiești niciodată că ai judecat-o vrednică de încrederea ta.

16.

De obicei noi ne privim pe noi înșine totdeauna din partea cea mai bună, însă publicul mare nu este așa de trecător cu vederea. Noi suntem cu cusururile noastre ca și cerșetorul cu răul miros al său; ne obișnuim cu greșalele noastre ca și cerșetorul cu putoarea sa; nu ne vedem greșalele, precum el nu-și simte duhoarea zdrențelor sale. Însă alții ne văd neajunsurile mai bine.

Mintea omului este din fire aplecată să găsească la aproapele tot ceea ce îl înjosește înaintea altora și ce îi împiedică înaintarea.

Silește-te să câștigi adevărata cunoștință despre virtutea cu care sunt împodobiiți și strălucesc alții, spre a te cultiva după dânșii. Caută să cunoști și neajunsurile oamenilor virtuozii (căci cine este desăvârșit?) spre a te putea păzi de dânsele. Dar niciodată să nu cauți a descoperi greșalele altora, dacă vrei să nu-ți faci vrăjmași neîmpăcați.

Crede slăbiciunilor omenești și gândește-te că pe pământ nu este nicio ființă desăvârșită.

17.

Nu-ți lăsa greșalele să îmbătrânească, căci obiceiul rău va ajunge să-ți stăpânească mintea.

18.

Nu e destul numai să-ți dorești fericirea, ci trebuie să te faci și vrednic de ea.

Înțeleptul nu se silește numai spre fericirea sa, ci se străduiește din toate puterile sale și spre fericirea obștească, știind că dacă suferă societatea, nu se poate să nu pătimească și dânsul.

Iar fiindcă fericirea constă mai mult în ideea pe care ni-o facem despre dânsa, decât în lucrurile înseși, de aceea omul înțelept trăiește de-apururea fericit cu ceea ce are, și știe să se lipsească de ceea ce nu are.

19.

Fii inimos – curajul sprijinește și ține sus și tare vrednicia omului.

20.

Ca să scapi de căință, nu fii niciodată prea grabnic în hotărârile tale. Gândește-te mult mai înainte de a întreprinde ceva.

21.

Păzește-te de limbuție și te obișnuiește la vorbire serioasă; gândește bine ce vorbești mai înainte de a vorbi. Cu aceasta te vei scuti de a rămâne multe vorbe pe care, de multe ori, cum le-ai scăpat din gură ai vrea să le întorci înapoi. Astfel de vorbe ne fac adeseori belele și ne pedepsesc cu căința pentru nesocotința noastră.

22.

Nu scăpa din vedere obiectul principal al fericirii tale; prea multe proiecte fac ca nici unul să nu izbutească.

Viața unui tânăr să se asemene cu un discurs retoric bine lucrat, în care toate părțile sunt unite și îndreptate către unul și același scop. Tocmai așa se cade să fie și faptele omului.

23.

Când scrii îți desparți ideile prin semnele cuviincioase ale punctuației; de ce să nu faci așa și când vorbești și povestești? Măsura este bună în toate lucrurile. Deviza înțelepciunii este: nimic prea mult!

24.

Silește-te ca să te iubească oamenii, iar nu să se teamă de tine.
Prieteșugul are plăceri nespuse; vai de cel ce nu le simte!
Cine nu iubește pe nimeni și nu e iubit de nimenea, nu e om.

25.

Păzește-te să nu-ți faci vrăjmași, căci nu este nimenea care să nu-ți poată face rău.

Când ne luăm după glasul pismii, cădem în relele pe cari le dorim vrăjmașilor noștri.

Vătămările vatămă pe acela care le face. Taina de a scăpa de necaz stă în a uita tot necazul care ne vine din vătămarea cinstei noastre.

26.

Cea mai folositoare dintre toate științele este cunoștința despre sine însuși și despre îndreptarea sa.

Pricina că nu te faci mai bun este că nu te silești din toată virtutea a te cunoaște cine ești.

Iubirea de sine se vâără pretutindenea: ea este așa de luătoare aminte, așa de subțire că, oricât ne păzim și ne străduim a ne cunoaște pe noi înșine, tot ne uităm pe ici pe colea.

27.

Fă-ți prieteni, orice te-ar costa, căci nu vor fi niciodată prea scumpi dacă vor fi credincioși și adevărați; însă spre a putea găsi astfel de prieteni, trebuie să ai și tu acele bune calități pe cari le cauți la alții.

28.

Fii smerit, fără de a fi umilit; supune-te fără de a te înjosi. Ocupă-te cu gânduri înalte; gândurile înalte sunt un dar al inimii, iar nu al spiritului.

Însușește-ți acea nobilă modestie care se cutremură de ocară și de imputări. Cinstește-te pe tine însuși; cinstea să-ți caracterizeze toate faptele.

29.

În lupta pe care o duci împotriva întâmplărilor nenorocite sau împotriva ta însuși, nu uita că numai prin răbdare se câștigă cununa biruinții.

30.

Nu dori nici nu nădăjdui prea mult. Nimic nu este mai înșelător decât dorința și nădejdea; și una și alta ne făgăduiește adeseori mai mult decât ne poate da.

Iubirea de sine vrea să fim fericiți fără să căutăm a fi dreți; ea caută bucuria și odihna sufletului fără de a iubi pacea, care este isvorul acelora.

31.

Fii curtenitor, fără complimente multe, care supără pe cel înțelept.

Complimentele să le socotești ca pe niște bani calpi pe cari i-au născocit oamenii spre a se putea înșela între dânșii nepedepsiți.

32.

Nu judeca nici îndrepta după păreri, căci acestea te pot înșela.

Treci cu vederea greșalele aproapelui, dacă voești ca ei să-ți ierte pe ale tale.

33.

Fii blând și compătitor; ai inimă pentru fratele tău. Nu fii nesimțitor către nenorocirea aproapelui. Compătimește pe toți cari pătimesc.

34.

Gândește-te că nimic nu e mai bun și mai frumos decât adevărul; el își are lăcașul în inimă și acolo i se simte și plăcerea.

Nu spune totdeauna ce gândești, dar gândește totdeauna ce zici.

Adevărul în gura mincinosului își pierde valoarea.

De aceea mincinosul un e crezut nici când vorbește adevărul. Adevărul își pierde puterea și în gura aceluia care nu știe să-l înfățișeze cu înțelepciune.

35.

Partea cea mai sănătoasă a înțelepciunii este cea care ne învață să depărtăm necazul și să ne știm purta cu lumea potrivit stării noastre.

Trăiește în pace cu toată lumea; este prea firesc să ne placă a avea dreptate, disputa însă să nu fie pedantă și supărăcioasă.

Nu este necaz mai mare decât al disputei.

Lucrurile cele mai multe pot fi privite din două părți, este nedrept dar de a pretinde ca tot omul să le privească din partea din care le vedem noi.

Principiul acesta nu se referă numai la lucrurile mai însemnate, ci și la cele mai mici întâmplări.

Deosebirea de păreri nu o vom privi așa lesne ca rezultat al vrășmășiei și al desprețului, ci ca o deosebire în chipul de a gândi, cu care Dumnezeu a înzestrat pe oameni.

Printr'aceasta vom depărta necazul și vom avea pace.

36.

Depărtează de la tine toată îndărătnicia, căci aceasta este o greșală care ne ține împilați în rău; ea e o statomicire greșită.

37.

Nici un om nu se poate fâli că s-a născut liber în toată puterea cuvântului, căci noi venim în lume cu atâția stăpâni pe capul nostru, câte

patimi sunt. Fericit înțeleptul care poate scutura jugul acestor despoți încă din vreme și nu trece prin ușa morții ca un rob al lor!

38.

Sunt împrejurări în care suntem siliți a ne purta ca și când n'am vedea și n'am auzi, și altele în care, pentru iubirea de pace, ne prefacem că nu cunoaștem înșelăciunea.

39.

Dacă în cursul vieții ai parte de noroc, gândește-te că aceasta nu trebuie să-l schimbe pe omul cuminte și cu inimă; că numai cei ticăloși, cari sunt prea slabi de a suporta înțelepțește norocul, se schimbă și uită pe prietenii vechi.

40.

În toate întreprinderile tale începute cu înțelepciune și chibzuire, lucrează cu încredințare. Acesta este mijlocul cel mai sigur spre a săvârși în mod norocos cece am întreprins.

41.

Prețuirea este tovarășul cel nedespărțit al prieteniei celei adevărate. Căci nimic nu este mai firesc, decât să prețuim pe cei ce îi iubim.

42.

Nu uita că slujbele cu care îndatorăm pe alții sunt lanțuri pe care cel cinstit nu le poate rupe. Nerecunoștința micșorează inima, recunoștința o înalță.

43.

Depărtează cât poți cearta și dihonnia; nimic nu este mai trebuincios omului decât unirea.

44.

În toate întreprinderile tale să te povățuiești de înțelepciune, dacă vrei să nu greșești.

45.

Iubirea de sine și graba fac ca numai întâmplării să-i mulțumim dacă am izbutit în întreprinderile noastre.

46.

Păzește-te de acei mândri căroră nu le place nimic din ceea ce face altul, căci se închină numai la ceea ce fac ei. Ei își închipuie că știu și ceea ce nu știu, unind neștiința lor cu mândria.

47.

Serviciile mari pe care le facem unui prieten sunt adeseori mai puțin îndatoritoare și nu dovedesc atâta prietenie, câtă grijă mărturisesc serviciile mai mici.

Cele dintâiu se fac cu multă chibzuire, de multe ori cu un anumit scop și mai totdeauna din deșertăciune; cele din urmă vin dela sine, nesilite; ele izvorăsc din inimă și sunt dulci ca și sentimentele care le povățuesc.

48.

Nu te mira dacă vei da peste oameni cari aleargă și se întrec cu tine pe aceeași cale pentru ajungerea aceluiași scop.

Oamenii se simt mai mult sau mai puțin vătâmați de meritele altora, după cum acelea bat mai mult sau mai puțin la ochi.

49.

Dacă îți zâmbește și ție vreodată norocul, să nu te razimi pe credința și statornicia lui; căci norocul este ca și o nălucă frumoasă, căreia nu i te poți încrede niciodată.

50.

Nu te însura fără o chibzuire matură, lăsându-te răpit de întâia vedere orbitoare.

Frumusețea și urâtenia merg, ce e drept, pe căi deosebite, însă la urmă tot se întâlnesc; voiui să zic adică, că și una și alta, cu cât le vedem mai multă vreme, cu atât scad mai mult.

Spiritul femeilor își are rădăcinile mai totdeauna în patimile sau în faptele lor; mintea lor se reduce la gust. Tot ce se învechește, le este spre greutate; vechile prietenii le privesc ca pe niște flori care plac numai în vremea înfloririi.

Sunt însă și femei vrednice, care prin virtuțile lor fac cinste sexului lor, cu acestea unește-te, căci astfel nu vei greși.

Unor astfel de femei nu le poți plăcea decât numai printr'un chip nobil gânditor și prin moravuri bune; virtutea împreună cu o astfel de femeie, te întărește și mai mult în virtute și îți mărește și cinstea numelui.

ISBN 978-973-7871-80-0

Editura ALPHA MDN